

SHOHLAR

(IKKINCHI KITOB)

Kirish

“Shohlar (ikkinchi kitob)”ning ko‘p qismi shoh Dovudning hukmronligi davrida yuz bergan voqealarning tarixidir. Mazkur kitobda shoh Dovudning qozongan zafarlari, amalga oshirgan ezgu ishlari, qilgan gunohlari va o‘sha gunohlarning oqibatlarini haqida bayon qilinadi. Xudoga bo‘lgan itoatkorlik baraka keltirishini, itoatsizlik esa jazo va kulfat keltirishini shoh Dovud hayotida yaqqol ko‘rishimiz mumkin.

“Shohlar (birinchi kitob)” va “Shohlar (ikkinchi kitob)”ning asl nusxasi bitta ibroniycha kitob bo‘lib, ikkala qismini bitta o‘ramga joylash uzunlik qilgani uchun, kitob ikki qismga — “Shohlar (birinchi kitob)” va “Shohlar (ikkinchi kitob)”ga bo‘lingan.

Shoh Shoulning o‘limidan keyin Yahudo qabilasi Dovudni o‘zlariga shoh qilib tanlaydi. Qolgan barcha Isroil qabilalari esa Shoul o‘g‘li Ishbositni o‘zlariga shoh qiladilar. Dovud bilan Ishbosit o‘rtasida yetti yil urush bo‘ladi. Oxiri, Dovud jamiki Isroil va Yahudo yurtlarining shohi bo‘ladi.

Dovud Quddus shahrini Yobus xalqidan tortib olib, o‘z shohligining yangi poytaxti qiladi va Ahd sandig‘ini bu yerga olib keladi. U Xudoga atab Ma‘bad qurishni niyat qiladi, u yerni Ahd sandig‘i saqlanadigan bir joy qilmoqchi bo‘ladi. Lekin Xudo Dovudga bundan–da yuqori izzat–ikrom ko‘rsatmoqchi bo‘ladi. U Dovudga, Men sen uchun bir xonadon yarataman, nomingni mashhur qilaman, sen qudratli hukmdor bo‘lasan, sening nasling to abad shoh bo‘ladi, deb va‘da beradi. Keyinchalik, Dovudning pushti kamaridan bino bo‘lgan o‘g‘li Sulaymon Xudoga atab, Ma‘bad quradi.

Dovud Isroilning dushmanlarini mag‘lub qiladi va kuchli shohlikning hukmdori bo‘ladi. Shunga qaramay, u gunohga qo‘l uradi. Bu gunoh oqibatida Xudo Dovudga og‘ir kulfat keltiradi. Bu kulfatlarning aksariyati o‘z oilasi ichida yuz beradi.

Dovud benuqson inson emas edi–yu, lekin Xudoga sodiq bo‘lib, yolg‘iz Unga sajda qilardi. Shuning uchun Xudo Dovudga iltifot ko‘rsatadi, shohlik taxtingni to abad mustahkam qilaman, deya va‘da berib, uning sulolasini barqaror qiladi.

1–BOB

Dovud Shoulning o‘limidan xabar topadi

¹ Shoul halok bo‘lgandan keyin, Dovud Omolek xalqini yengib, Zixlax shahriga qaytib keldi va u yerda ikki kun qoldi. ² Uchinchi kuni Shoulning qarorgohidan Dovudning oldiga bir odam keldi. U qayg‘udan kiyimlarini yirtgan, boshiga tuproq sochgan*, ayanchli ahvolda edi. O‘sha odam Dovudning oldiga kelgach, muk tushib, unga ta‘zim qildi.

³ — Qayerdan kelyapsan? — deb so‘radi Dovud.

— Isroil qarorgohidan qochib keldim, — dedi u odam.

⁴ — Ayt–chi, nima bo‘ldi? — deb so‘radi Dovud.

— Sipohlar urush maydonidan qochdilar, odamlarimizdan ko‘plari o‘ldirildi, Shoul bilan o‘g‘li Yo‘natan ham halok bo‘ldi, — dedi u. Shunda Dovud:

⁵ — Shoul bilan o'g'li Yo'nataning halok bo'lganini qayerdan bilasan? — deb so'radi xabar keltirgan yigitdan.

⁶ — Tasodifan Gilbova tog'iga* borgan edim, — deb gapida davom etdi u. — Shoul nayzasiga zo'rg'a suyanib turar, dushman otliqlari va jang aravalari esa unga tomon yopirilib kelayotgan ekan. ⁷ Shoul orqasiga qarab, meni ko'rib qolib chaqirdi. "Labbay", dedim men. ⁸ "Sen kimsan?" deb so'radi Shoul. "Omolek xalqidanman", dedim men. ⁹ So'ng u: "Bu yoqqa kel, meni o'ldir. Tarashaday bo'lib serrayib qoldim-u, lekin jonim chiqmayapti", dedi. ¹⁰ Shoh og'ir yaralangani uchun endi yashay olmasligiga ko'zim yetib, uni o'ldirdim*. Boshidagi tojini va qo'lidagi bilakuzugini olib, sizga — janobi oliylariga keltirdim.

¹¹ Dovud bu gapni eshitib, qayg'udan kiyimlarini yirtdi. Boshqalar ham shunday qildilar. ¹² Shoul va uning o'g'li Yo'natan, Egamizning lashkari — Isroil xalqidan ko'pchiligi jangda halok bo'lgan edilar. Shuning uchun hammalari oqshomgacha aza tutib faryod qildilar, ro'za tutdilar.

¹³ Dovud shum xabarni olib kelgan yigitdan:

— Qayerliksan? — deb so'radi.

— Men Omolek xalqidanman, begona xalqdanman, — dedi yigit.

¹⁴ — Egam moy surtib Shoulni shoh qilib tanlagan edi-ku! Shunday shohga qo'l ko'tarib, o'ldirishdan qo'rqmadingmi? — dedi Dovud unga. ¹⁵ Keyin Dovud bitta sipohini chaqirdi-da:

— Qani, o'ldir uni! — deb buyurdi. Sipoh o'sha Omolek yigitga bir qilich urib o'ldirdi. Dovud unga qarata:

¹⁶ — Tiling o'zingning boshingga yetdi. Egam moy surtib tanlagan shohni men o'ldirdim, deb o'z og'zing bilan guvohlik berding, — dedi.

Dovudning marsiyasi

¹⁷ Shoul bilan uning o'g'li Yo'natan uchun Dovud marsiya kuyladi. ¹⁸ So'ng, ushbu marsiya* Yahudo xalqiga o'rgatilsin, deb farmon berdi. Bu marsiya "Yoshur" kitobida* yozilgan.

¹⁹ "Ey Isroil, yo'q bo'ldi

G'ururing sening tepaliklaringda,

Qanday qulagan ekan dovyuraklar!

²⁰ Bu xabarni Gatliklarga eshittirmang,

Ashqalon* ko'chalarida yoyib yurmang.

Toki Filist qizlari sevinmasin,

Sunnatsizlarning qizlari shod bo'lmasin.

²¹ Ey Gilbova tog'lari*,

Tepangizga shudring, yomg'ir tushmasin,

Hosildor yerlaringiz hosilsiz qolsin!

O'sha yerlarda yo'qotdi shuhratini

Bahodirlarning qalqoni,

Shoulning qalqoniga moy surtilmas endi*.

²² Bir dam tinmadi Yo'nataning yoyi

Yer tishlaganlar qonidan
Va yigitlarning tanasidan.
Shoulning qilichi behuda ko'tarilmasdi.

²³ Shoul bilan Yo'natan aziz va dilkash edilar,
Hayotda ham, o'lganda ham birga bo'ldilar.
Burgutdan chaqqon,
Sherdan kuchli edi ular.

²⁴ Shoul uchun aza tuting, ey Isroil qizlari!
U sizlarga shohona liboslar kiydirgandi,
Libosingizni oltin taqinchoqlar ila bezagandi.

²⁵ Urushda qanday qulagan ekan dovyuraklar!
Ey Isroil, sening tepaliklaringda Yo'natan jonsiz yotar.

²⁶ Qayg'uraman sen uchun, birodarim Yo'natan,
Menga ko'p azizu qadr don eding sen,
Naqadar ajoyib edi menga bo'lgan muhabbating,
Ayollarning sevgisidan ham ortiq edi.

²⁷ Qanday qulagan ekan dovyuraklar!
Qanday yo'q bo'ldi jang qurollari.”

2-BOB

Dovud Yahudo shohi bo'ladi

¹ Shundan keyin Dovud Egamizdan:

— Yahudo shaharlaridan birortasiga boraymi? — deb so'radi*.

— Bor! — dedi Egamiz.

— Qaysi shaharga boray? — deb so'radi Dovud.

— Xevronga bor! — deb javob berdi Egamiz.

² Dovud ikkala xotini — Yizrillik Oxinavam va Karmillik Navolning bevasi Obigayl bilan o'sha yoqqa jo'nadi. ³ Odamlarini ham oilalari bilan birga olib ketdi. Hammalari Xevron atrofidagi shaharlarga joylashdilar. ⁴ Yahudo xalqi Xevronga borib, Dovudning boshiga moy surtib, uni Yahudo ustidan shoh qilib tayinlashdi.

Shunda ular Dovudga: “Giladdagi Yobosh shahri aholisi Shoulni dafn qilibdi”, deb xabar yetkazishdi. ⁵ Dovud xabarchilar orqali Yobosh aholisiga shunday xabar jo'natdi: “Shoul shoh janoblariga sadoqatingizni ko'rsatib, uni dafn qilibsizlar. Buning uchun sizlarni Xudo yorlaqasin. ⁶ Egam sizlardan marhamatini va sadoqatini darig' tutmasin. Qilgan xayrli ishingizga yarasha sizlarga yaxshilik qilay. ⁷ Endi dadil, mard bo'linglar. Shoh janoblari Shoul olamdan o'tdilar. Yahudo xalqi esa menga moy surtib o'zlariga shoh qildi.”

Ishbosit Isroilga shoh bo'ladi

⁸ Nar degan odamning o'g'li Abnur* Shoulning lashkarboshisi bo'lgan edi. Abnur Shoulning o'g'li Ishbositni Moxanayim shahriga* olib keldi. ⁹ Uni Gilad, Osher*, Yizril, Efrayim, Benyamin hududlariga — butun Isroilga* shoh qildi. ¹⁰ Ishbosit qirq yoshida

shoh bo'lib, u Isroilda ikki yil shohlik qildi.

Lekin Yahudo xalqi Dovudga ergashdi. ¹¹ Dovud Xevronda Yahudo xalqiga yetti yilu olti oy shohlik qildi.

Isroil va Yahudo orasidagi urush

¹² Nar o'g'li Abnur Ishbositning odamlarini boshlab Moxanayimdan chiqdi va Givon shahriga* qarab yurdi. ¹³ Dovudning odamlariga Zeruya* o'g'li Yo'ab bosh bo'lib u yerga borganda, Givon hovuzi* yonida Ishbositning odamlariga duch kelib qoldi. Tomonlarning biri hovuzning bir tarafida, ikkinchisi boshqa tarafida to'xtadi. ¹⁴ Abnur Yo'abga:

— Qani, har ikkala tomondan yigitlar ro'paramizda olishsinlar, — dedi.

— Mayli, olishaversinlar, — dedi Yo'ab.

¹⁵ Ishbositning Benyamin qabilasidan o'n ikkitasi, Dovudning odamlaridan ham o'n ikkitasi chiqdi. ¹⁶ Ular bir qo'li bilan bir-birlarining boshlarini ushlashdi, ikkinchi qo'li bilan qilichlarini bir-birlarining biqinlariga sanchishdi. Hammalari birga yerga yiqilib jon berishdi. Shu sababdan Givondagi o'sha joyga "Tig'lar maydoni"* deb nom berilgan.

¹⁷ O'sha kungi jang juda qattiq bo'ldi. Baribir, Abnur boshchiligidagi Isroil odamlari Dovudning odamlaridan yengildi. ¹⁸ Zeruyaning uch o'g'li — Yo'ab, Abushay va Osoyil ham o'sha kuni u yerda edilar. Osoyil, xuddi kiyikka o'xshab, juda chopag'on edi. ¹⁹ U o'ngga ham, chapga ham burilmay, to'ppa-to'g'ri Abnurning izidan quvib ketdi.

²⁰ Abnur orqasiga qarab:

— Osoyil, bu senmisan? — deb so'radi.

— Ha, menman, — dedi Osoyil.

²¹ — Yo o'ngga yoki chapga ket, yigitlardan birortasiga hamla qilib, qurol-yarog'ini ol, — dedi Abnur. Ammo Osoyil Abnurning ortidan qolmadi. ²² Abnur Osoyilni yana ogohlantirdi:

— Meni quvlama, tag'in abjag'ingni chiqarib yubormay! Aks holda, akang Yo'abning yuziga qanday qarayman?!

²³ Baribir Osoyil uning ortidan qolmadi. Abnur nayzasining orqa uchi bilan Osoyilning qorniga bir urgan edi, nayza Osoyilning orqasidan teshib chiqdi. Osoyil yerga yiqildi-yu, jon berdi. Hamma Osoyil yiqilib o'lgan joyga yetib bordi-yu, to'xtab qoldi.

²⁴ Yo'ab bilan Abushay esa Abnurning izidan qolmadi. Kun botganda, ular Omoh tepaligiga yetib borishdi. Omoh Givon cho'liga boradigan yo'lning sharq tomonidagi Giyoh degan joy yaqinida edi. ²⁵ Benyamin qabilasidan odamlar yig'ilib kelib, Abnurning atrofiga birlashdi va bir tepalikning ustida to'xtashdi. ²⁶ So'ngra Abnur Yo'abni chaqirib, dedi:

— Qachongacha bir-birimizni qiramiz?! Buning oqibati yomon bo'lishini bilasan-ku! Odamlaringga: "Bo'ldi, endi birodarlaringizni ta'qib qilmanglar", deb qachon buyruq berasan?

²⁷ Yo'ab esa shunday javob berdi:

— Xudo haqi, yaxshiyamki o'zing aytding. Bo'lmasa, odamlarim ertaga ertalabgacha birodarlarini ta'qib qilishni to'xtatmasdilar.

²⁸ Yo'ab burg'u chaldirdi, hamma to'xtadi. Shundan so'ng ular Isroil lashkarini ta'qib qilmadilar, ular bilan jang qilmadilar. ²⁹ Abnur esa tun bo'yi odamlari bilan Iordan vodiysi* bo'ylab yurib, Iordan daryosini kechib o'tdi, ular jarlikni yoqalab*,

Moxanayimga yetib kelishdi.

³⁰ Yo‘ab Aburni quvlashdan to‘xtab, orqasiga qaytdi va hamma odamlarini to‘pladi. Osoyildan tashqari, Dovudning odamlaridan yana o‘n to‘qqiz kishi halok bo‘lgan edi.

³¹ Lekin Dovudning odamlari Aburning qo‘li ostidagi Benyamin qabilasidan uch yuz oltmish kishini o‘ldirgan edilar. ³² Yo‘ab odamlari bilan Osoyilning jasadini olib kelib, ota–bobolarining Baytlahmdagi xilxonasiga dafn qilishdi. Yo‘ab va uning odamlari tuni bilan yo‘l yurib, Xevronga yetib kelishganda, tong otgan edi.

3–BOB

Dovudning Xevronda tug‘ilgan bolalari

¹ Shoul xonadoni bilan Dovud xonadoni o‘rtasidagi urush uzoq davom etdi. Shoulning xonadoni zaiflashgan sari, Dovudning xonadoni kuchayib boraverdi.

² Dovudning Xevronda tug‘ilgan o‘g‘illari quyidagilardir:

to‘ng‘ichi — Omno‘n. Omno‘nning onasi Yizrillik Oxinavam edi.

³ Ikkinchisi — Doniyor*. Doniyorning onasi Karmillik Navolning bevasi Obigayl edi.

Uchinchisi — Absalom. Absalomning onasi Gashur shohi Talmayning qizi Maxo edi.

⁴ To‘rtinchisi — Odoniyo. Odoniyoning onasi Xaggit edi.

Beshinchisi — Shafatiyo. Shafatiyoning onasi Obida edi.

⁵ Oltinchisi — Yitrom. Yitromning onasi Eglax edi.

Dovudning bu o‘g‘illari Xevronda tug‘ilgan edilar.

Abnur Dovudga qo‘shiladi

⁶ Shoul xonadoni bilan Dovud xonadoni o‘rtasida urush bo‘lganda, Shoulning xonadonidan lashkarboshi Abnur tobora kuchayib boraverdi. ⁷ Shoulning Rizpa degan kanizagi* bo‘lardi. U Oyo degan odamning qizi edi. Bir kuni Ishbosit Abnurga:

— Nimaga otamning kanizagi bilan birga bo‘lding? — deb qoldi. ⁸ Abnur Ishbositning gapidan qattiq g‘azablanib:

— Meni, Yahudoga xizmat qilayotgan ko‘ppaklardan, deb o‘ylayapsizmi? — dedi. — Bugungacha otangiz Shoulning xonadoniga, xesh–aqrabosiga, yor–birodarlariga sodiq qoldim–ku. Sizni Dovudning qo‘liga bermadim–ku. Endi esa o‘sha xotin tufayli meni ayblayapsiz. ⁹⁻¹⁰ Egamiz: “Shohlikni Shoul xonadonidan tortib olaman, Dandan Bershebagacha* bo‘lgan joyda yashovchi Isroil va Yahudo xalqi ustidan Dovudning shohligini barpo qilaman”, deb ont ichgan. Endi men ham Dovud uchun xizmat qilmasam, Xudo meni ne ko‘yga solsa solsin, hatto undan battarroq‘ini qilsin.

¹¹ Ishbosit Abnurdan qo‘rqdi, unga churq eta olmadi. ¹² Shundan so‘ng Abnur o‘z nomidan Dovudga choparlar orqali shunday xabar berdi: “Bu yurtida siz hukmron bo‘lishingiz kerak. Men bilan ahd qiling. O‘shanda men siz tomonda bo‘laman, butun Isroil xalqini sizga moyil qilaman.”

¹³ Dovud shunday javob jo‘natdi: “Yaxshi, sen bilan ahd qilaman. Lekin bitta shartim bor: meni ko‘rgani kelganingda, Shoulning qizi, xotinim Mixalni ham olib kel. Aks holda, meni ko‘ra olmaysan.”

¹⁴ Dovud Ishbositga ham elchilar orqali shu xabarni jo'natdi: "Xotinim Mixalni o'zimga qaytarib ber. Men uni yuzta Filistning sunnat terisi evaziga olgan edim*."

¹⁵ Ishbosit Mixalning eri Palti* huzuriga odamlar jo'natib, Mixalni oldirib keldi. Palti Layish deganning o'g'li edi. ¹⁶ Eri yo'l bo'yi yig'lay-yig'lay Boxurim shahrigacha Mixalga ergashib bordi. Keyin Abnur unga:

— Orqangga qayt! — dedi. Palti qaytib ketdi.

¹⁷ Abnur Isroil oqsoqollariga shunday xabar jo'natdi:

— Sizlar anchadan beri, Dovud bizga shoh bo'lsin, deb orzu qilib kelardingizlar.

¹⁸ Endi harakat qilinglar. Chunki Egamiz Dovud to'g'risida gapirib: "Xalqim Isroilni qulim Dovud orqali Filistlarning va jamiki g'animlarining qo'lidan qutqaraman", degan.

¹⁹ Abnur Benyamin odamlari* bilan yuzma-yuz gaplashdi. So'ng Isroil xalqi va Benyamin qabilasi bildirgan istagi to'g'risida Dovud bilan gaplashgani Xevronga bordi.

²⁰ Abnur yigirmata hamrohi bilan Dovudning huzuriga keldi. Dovud Abnur va uning hamrohlari sharafiga ziyofat berdi. ²¹ Abnur Dovudga:

— Endi ketishga ijozat bering, butun Isroil xalqini shoh hazratlari huzuriga yig'ib kelay, — dedi. — Ular siz bilan ahd qilganlaridan keyin, o'zingiz istagan hamma joyda shohlik qiling.

Dovud Abnurga ijozat berdi. Abnur sog'-salomat o'z yo'liga ketdi.

Yo'ab Abnurni o'ldiradi

²² Xuddi shu paytda Dovudning Yo'ab boshchiligidagi odamlari dushman shahrini talon-taroj qilib qaytishdi. Ular bir qancha mol-mulkni o'lja qilib olib kelishdi. Ammo Abnur Xevronda — Dovudning huzurida emas edi. Dovud Abnurga ijozat bergandan keyin, u sog'-salomat ketgan edi. ²³ Yo'ab hamma jangchilari bilan Xevronga yetib kelganda, unga: "Abnur shoh huzuriga kelgan edi, shoh unga qaytib ketishga ijozat berdi, Abnur eson-omon ketdi", deb aytib berishdi.

²⁴ — Nima qilib qo'ydingiz? — dedi Yo'ab shohning huzuriga borib. — Bu qanaqasi, sizning huzuringizga Abnur o'z oyog'i bilan kelsa-yu, siz esa uni qo'yib yuborsangiz?! Abnur ketib qolibdi-ku. ²⁵ Abnurni bilasizmi o'zi?! U sizni aldagan, qayerga borishingizni, kelishingizni, nima qilayotganingizni bilish uchun kelgan.

²⁶ Yo'ab Dovudning huzuridan chiqiboq, Abnurning orqasidan choparlar jo'natdi. Choparlar Abnurni Siro sardobasi bo'yidan qaytarib kelishdi. Dovud bu voqeadan bexabar edi. ²⁷ Abnurni Xevronga qaytarib kelishgach, Yo'ab: "Xoli gaplashib olaylik", deb uni darvoza yo'lagiga olib o'tdi. Ukam Osoyilning o'limi uchun qasos olay deb, Abnurning qorniga pichoq urib, o'ldirdi.

²⁸ Dovud bu voqeani eshitgach, dedi:

— Egam oldida men ham, shohligim ham to abad Abnurning qoni uchun aybdor emas. ²⁹ Uning qoni Yo'ab va uning jamiki ota xonadoni gardaniga tushsin. Yo'abning avlodidan yara toshgan, teri kasalligiga* chalingan, cho'loq, urushda o'lgan, nonga zor bo'lgan kishilar hech arimasin.

³⁰ Yo'ab akasi Abushay bilan birgalikda Abnurni o'ldirdi. Abnur Givondagi urushda ularning ukasi Osoyilni o'ldirgan edi.

Abnur dafn qilinadi

³¹ So'ngra Dovud Yo'ab bilan uning hamma odamlariga shunday amr berdi:

— Abnurning jasadi tepasida yig'langlar. Kiyimlaringizni yirtib, qanorga

o'raninglar*.

Shoh Dovudning o'zi tobutning orqasida bordi. ³² Abnurni Xevronda dafn qilishdi. Shoh Dovud Abnurning qabri ustida yig'ladi. O'sha yerda hamma ho'ng–ho'ng yig'ladi. ³³ Shoh Dovud Abnur uchun yig'layotib, shunday marsiya aytdi:

“Ey Abnur, ahmoqlarday o'lishing kerakmidi?!

³⁴ Jinoyatchilarday qo'llaring bog'liq emasdi,
Jinoyatchilarday oyoqlaringga kishan urilmagandi.
Insofsizlar qo'lga tushib qolding sen,
Vijdonsizlar dastidan nobud bo'lding sen.”

Hamma Abnurning tepasida yana yig'ladi.

³⁵ Quyosh botmasdan oldin xalq Dovudning yoniga borib:

— Biror narsa tanovul qilib oling, — deb ko'ndirmoqchi bo'ldi.

— Quyosh botmasdan oldin non yoki boshqa biror narsa tanovul qilsam, Xudo meni ne ko'yga solsa solsin, hatto undan battarrog'ini qilsin, — deb ont ichdi Dovud.

³⁶ Shohning hamma qilgan ishlari barchaga ma'qul kelgani singari, xalq uning bu ishini ham ma'qul topdi. ³⁷ O'sha kuni butun Isroil xalqi Abnurning o'ldirilishida shohning qo'li yo'qligini bildi.

³⁸ Shoh odamlariga dedi:

— Bilmaysizlarki, bugun Isroildan bir yo'l boshchi, ulug' bir inson ketdi. ³⁹ Xudo moy surtib tanlagan shoh bo'lsam ham, bugun o'jizman. Anavi Zeruyaning o'g'illari mendan ancha kuchli. Egam yomonlarning qilmishiga yarasha jazosini bersin.

4–BOB

Ishbosit o'ldiriladi

¹ Ishbosit Abnurning Xevronda o'ldirilganini eshitdi–yu, bo'shshib qoldi. Butun Isroil xalqi vahimaga tushdi. ² Ishbositning xizmatida Banax va Raxav degan ikkita odam bor edi, ular bosqinchi to'dalar sardori edilar. O'zlari Baro't shahridan bo'lib, Benyamin qabilasidan Rimmon deganning o'g'illari edi. Baro't shahri u vaqtda Benyamin hududiga kirardi. ³ Baro't aholisi Gitayim shahriga qochib ketgan edi. O'shandan buyon ular kelgindi bo'lib o'sha yerda yashaydilar.

⁴ Shoulning naslidan Mefibosit degan ikkala oyog'i ham nogiron bola bor edi. U Yo'nataning o'g'li edi. “Shoul bilan Yo'natan halok bo'ldi”, deb Yizril shahridan xabar kelganda, Mefibosit besh yoshda edi. Enagasi, bolani olib qochaman deb, shosha–pisha ketayotganda, bolani qo'lidan tushirib yuborgan, bola esa nogiron bo'lib qolgan edi.

⁵ Bir kuni Raxav bilan Banax kun rosa qizigan paytda Ishbositning uyiga kelishdi. Tush payti, Ishbosit o'zining xonasida uxlayotgan ekan. ⁶⁻⁷ Ikkala aka–uka bug'doy olish bahonasida uyga kirishdi. Uyga kirganlari zahoti, Ishbositning qorniga xanjar urib, uni o'ldirdilar. So'ng uning boshini kesib olib ketdilar.

Raxav bilan Banax tun bo'yi Iordan vodiysi* bo'ylab yurishdi.

⁸ Ular Ishbositning boshini Xevronga — shoh Dovudga olib kelishib, unga shunday deyishdi:

— Mana sizni o'ldirmoqchi bo'lgan g'animingiz Shoulning o'g'li Ishbositning boshi!

Egamiz bugun Shouldan va uning xonadonidan shoh janoblari uchun o'ch oldi.

⁹ Biroq Dovud Raxav bilan ukasi Banaxga shunday dedi:

— Jonimni har turli balo–qazolardan asragan Xudo shohid! ¹⁰ Shoulning o'limini bittasi o'zicha xushxabar deb olib kelgan edi. O'sha odamni ushlab, Zixlaxda o'ldirtirgan edim. Uning mukofoti shu bo'lgan edi! ¹¹ Aybsiz odamni o'zining uyida, to'shagida o'ldirgan yovuz kimsalar ham albatta o'ldiriladi! Hoziroq sizlardan uning xunini talab qilaman, sizlarni quritib yuboraman!

¹² Dovud yigitlariga farmon bergan edi, ular ikkala aka–ukani o'ldirishdi. So'ng qo'l–oyoqlarini kesib tashlab, jasadlarini Xevrondagi hovuz bo'yidagi tik o'rnatilgan xodalarning uchlariga qoqishdi. Ishbositning boshini Abnurning Xevrondagi xilxonasiga olib borib dafn qilishdi.

5–BOB

Dovud Isroil va Yahudo shohi bo'ladi

¹ Jamiki Isroil qabilalari Xevronga — Dovudning huzuriga kelib shunday deyishdi:

— Biz ham sizning jigaringizimiz. ² Ilgari Shoul shohimiz bo'lganda ham, urushlarda Isroil lashkariga o'zingiz bosh bo'lar edingiz. Egamiz sizga: “Sen xalqim Isroilning cho'poni bo'lib, ularni boqasan, Isroilga sen rahnamolik qilasan”, deb aytgan edi.

³ Shunday qilib, Dovud Xevronda Isroil oqsoqollari bilan Egamiz oldida ahd qildi. Isroil oqsoqollari Dovudning boshiga moy surtib, uni Isroil ustidan shoh qilib ko'tarishdi. ⁴ Dovud o'ttiz yoshida shoh bo'lib, qirq yil shohlik qildi: ⁵ Xevronda yetti yilu olti oy Yahudo ustidan, Quddusda esa o'ttiz uch yil butun Isroil va Yahudo ustidan shoh bo'ldi.

⁶ Shoh Dovud odamlari bilan Quddusda yashayotgan Yobus xalqiga qarshi otlanganda, ular Dovudga: “Sen bu yerga kira olmaysan, hatto oramizdagi ko'rlar bilan cho'loqlar ham seni orqangga uloqtirib yuboradi”, deyishdi. Yobus xalqi: “Dovud shahrimizni bosib ololmaydi”, deb o'ylagan edi. ⁷ Ammo Dovud Sion qal'asiga* bostirib kirib, qal'ani egalladi. Keyinchalik bu qal'aga “Dovud qal'asi” deb nom berildi.

⁸ O'sha kuni Dovud odamlariga shunday dedi:

— Kimki Yobus xalqini yengmoqchi bo'lsa, shaharga quvur orqali kirib, “cho'loq” va “ko'r” Yobuslarga hujum qilsin. Ularni ko'rgani ko'zim yo'q.

Shu sababdan: “Ko'rlar bilan cho'loqlar Xudo uyiga kirmaydi” degan gap paydo bo'lgan.

⁹ Shunday qilib, Dovud qal'ani egallab, bu yerni “Dovud qal'asi” deb atadi. U Quddusning sharq tomonidagi Millodan* boshlab, butun shahar atrofini devor bilan o'rab mustahkamladi. ¹⁰ Dovud tobora kuchayib borardi, chunki Parvardigori Olam — Egamiz unga yor edi.

¹¹ Tir* shohi Xiram Dovudga elchilar jo'natib, sadr yog'ochlarini, duradgorlar va tosh teruvchilarni ham yo'lladi. Ular Dovudga bir saroy qurib berishdi. ¹² Dovud endi bildiki, Egamiz uni Isroil ustidan shoh qilib tayinlagan ekan, Egamiz O'z xalqining haqi–hurmati uchun uning shohligini yuksaltirgan ekan.

¹³ Dovud Xevrondan Quddusga kelgandan keyin, bu yerda yana kanizaklar*, xotinlar oldi, ular Dovudga yanada ko'p o'g'il–qizlar tug'ib berishdi. ¹⁴ Dovudning Quddusda tug'ilgan farzandlari quyidagilar edi: Shammuva, Sho'vav, Natan, Sulaymon, ¹⁵ Yibxar,

Elishuva, Nafax, Yofiya, ¹⁶ Elishama, Elyodax va Elifalet.

Dovud Filistlarni mag'lub qiladi

¹⁷ Filistlar: “Isroil xalqi Dovudga moy surtib shoh qilishibdi” degan xabarni eshitishdi. Shundan keyin barcha Filist lashkari Dovudni qidirib jangga otlandilar. Dovud bu xabarni eshitib, muhofaza qo'rg'oniga chiqdi. ¹⁸ Filistlar kelib, Rafa vodiysida* yoyildilar. ¹⁹ Dovud Egamizdan:

— Filistlarga hujum qilaymi? Ularni qo'limga berasanmi? — deb so'radi*.

— Hujum qil! — deb javob berdi Egamiz Dovudga, — ularni albatta qo'lingga beraman.

²⁰ Shunday qilib, Dovud Baal-Perazimga ketdi va u yerda Filistlarni tor-mor qildi. Keyin shunday dedi:

— Suv to'g'ondan toshib, dalani bosgani singari, Egam g'animlarimni bosib, oldimdan uloqtirib yubordi.

Shu sababdan bu yerga “Baal-Perazim”* degan nom berildi. ²¹ Filistlar o'sha yerda butlarini tashlab qochgan edilar, Dovud odamlari bilan o'sha butlarni olib ketdi.

²² Ko'p o'tmay Filistlar yana Rafa vodiysiga kelib, jangga shay bo'lib turishdi.

²³ Dovud tag'in Egamizning xohish-irodasini so'radi. Egamiz esa shunday javob berdi: “Old tomonidan hujum qilma. Ularning orqasiga aylanib o'tgin-da, mumiyo daraxtlari tomondan yaqinlashib bor. ²⁴ Mumiyo daraxtlari tepasida Mening qadamim tovushlarini eshitganing zahoti ularga hujum qil. O'shanda Men Filist lashkarini yo'q qilish uchun sening qarshingdan chiqqan bo'laman.”

²⁵ Dovud, Egamiz amr berganiday qilib, Gebodan Gezer shahrigacha bo'lgan joylarda Filistlarni tor-mor qildi.

6-BOB

Dovud Ahd sandig'ini Quddusga olib keladi

¹ Dovud Isroil lashkaridan yana o'ttiz ming saralangan odamlarini to'pladi. ² Dovud o'z odamlari bilan Yahudodagi Baalax shahriga* jo'nadi. Uning maqsadi ikki karub* orasida taxt qurgan Sarvari Olam — Xudoning Sandig'ini olib kelish edi. ³⁻⁴ Xudoning Sandig'i Abunadavning tepalikdagi uyida* edi. Sandiqni yangi arava ustiga ortishdi. Abunadavning o'g'illari Uzzox bilan Oxyo Sandiq ortilgan aravani haydab ketishdi. Oxyo Sandiqning oldida borayotgan edi. ⁵ Dovud va jamiki Isroil xalqi Egamizning huzurida berilib* o'yin-kulgi qilayotgan edilar. Ular lira, arfa, childirma, shaqildoq va zillar chalib, qo'shiqlar bilan bu voqeani bayram qilayotgan edilar.

⁶ Noxon degan odamning xirmoniga yetib borganlarida, ho'kizlar qoqilib ketdi. Uzzox qo'lini uzatib Xudoning Sandig'ini ushlab qoldi. ⁷ Lekin Uzzox hurmatsizlik qilgani uchun*, Egamiz undan g'azablanib, o'sha yerdayoq Uzzoxni urib, jonini oldi. Uzzox Xudoning Sandig'i yonginasida jon berdi. ⁸ Egamiz Uzzoxni nobud qilgani uchun, Dovud qattiq g'azablandi. O'sha kundan buyon shu joy “Paraz-Uzzox”* deb aytiladi.

⁹ Dovud o'sha kuni Egamizdan qo'rqib: “Qanday qilib Egamning Sandig'ini o'zim bilan olib kela olar ekanman?” deb o'yladi. ¹⁰ Egamizning Sandig'ini o'zi bilan Dovud qal'asiga olib borishni xohlamay, uni Gatlik* Obidadomning uyiga tashlab ketdi.

¹¹ Egamizning Sandig'i u yerda uch oy turdi. Egamiz Obidadomga va uning butun xonadoniga baraka berdi.

¹² “Egamiz O‘zining Sandig‘i uchun Obidadomning butun xonadoniga, unga qarashli hamma narsaga marhamat qildi”, deb shoh Dovudga xabar yetkazishdi. Shunday qilib, Dovud borib, Obidadomning uyidan Xudoning Sandig‘ini o‘z qal‘asiga katta tantana bilan olib keldi. ¹³ Egamizning Sandig‘ini olib borayotganlar olti qadam yurishganda, Dovud bir buqa bilan bir bo‘rdoqi buzoqni qurbonlik qildi. ¹⁴ Dovud Egamizning huzurida butun vujudi bilan o‘yinga tushardi. U o‘shanda ruhoniylarning muqaddas libosini* kiyib olgan edi. ¹⁵ Dovud bilan butun Isroil xalqi sevinchli xitoblar, karnay sadolari ostida Egamizning Sandig‘ini olib kelishardi.

¹⁶ Ular Egamizning Sandig‘ini Dovud qal‘asiga olib kirishayotganda, Shoulning qizi Mixal derazadan qarab turgan edi. U Egamizning oldida sakrab o‘ynayotgan shoh Dovudni ko‘rdi–yu, o‘z ko‘nglida uni past ko‘rdi.

¹⁷ Dovud Egamizning Sandig‘i uchun bir chodir o‘rnatgan edi. Odamlar Sandiqni o‘sha chodirning ichkarisiga olib kirib, maxsus tayyorlangan joyga qo‘yishdi. Keyin Dovud Egamizga kuydiriladigan qurbonliklarni va tinchlik qurbonliklarini keltirdi. ¹⁸ U qurbonliklar qilib bo‘lgandan keyin, Sarvari Olam nomidan xalqni duo qildi. ¹⁹ So‘ng hammaga — erkagu ayolga, jamiki Isroil jamoasiga bir donadan gardish non, bir hovuchdan xurmo* va bir hovuchdan mayiz* tarqatdi. Shundan keyin xalq uy–uyiga tarqaldi.

²⁰ Dovud o‘z oilasini duo qilgani uyiga kelganda, Shoulning qizi — Dovudning xotini Mixal peshvoz chiqib, Dovudga shunday dedi:

— Bugun Isroil shohi qanday ajoyib shuhratga erishdi–ya! Xuddi bema‘ni odamlarday, sen yarim yalang‘och bo‘lib, a‘yonlarningning cho‘rilari oldida o‘zingni ko‘rsatding!

²¹ — Men Egam oldida o‘ynadim! — dedi Dovud. — U otang va uning butun xonadonidan meni ortiq ko‘rgan, O‘z xalqi Isroilga meni rahnamo qilib tanlagan. Ha, Egam oldida albatta o‘ynayman, ²² bundan buyon o‘zimni yana ham pastroq tutaman, ularning oldida o‘zimni yanada ham kichik tutaman. Lekin bilib qo‘y, sen aytgan o‘sha cho‘rilardan men sharaf topaman.

²³ Shoulning qizi Mixal umrining oxirigacha befarzand o‘tdi.

7–BOB

Xudo Dovudga so‘z beradi

¹ Shoh Dovud o‘z saroyida yashar edi, Egamiz esa uni to‘rt tarafdagi g‘animlaridan omon saqlardi.

² Shoh bir kuni Natan payg‘ambarga dedi:

— Qarang, men sadr yog‘ochidan qurilgan uyda yashayapman, Xudoning Sandig‘i esa chodirda turibdi.

³ — Ko‘nglingda nima bo‘lsa, shuni qilaver, Egam sen bilan, — dedi Natan.

⁴ O‘sha kuni kechasi Natanga Egamizning so‘zi ayon bo‘ldi:

⁵ “Qulim Dovudning oldiga borgin–da, unga shu gaplarni yetkaz: «Egam shunday aytmoqda: istiqomat qilishim uchun uyni Menga sen qurmaysan. ⁶ Isroil xalqini Misrdan olib chiqqanimdan to shu kungacha biror uyda yashagan emasman. U yerdan–bu yerga ko‘chib yurdim, chodirda maskan qildim. ⁷ Men

hech qachon Isroil xalqining rahnamolariga shikoyat qilmadim. Ularning zimmasiga xalqimga cho‘ponlik qilish vazifasini yuklagan bo‘lsam–da, hech qachon ularning birortasiga: ‘Nima uchun Menga sadr daraxti yog‘ochidan uy qurib bermadingizlar?’ deb aytmadim.»

⁸ Endi qulim Dovudga ayt: «Sarvari Olam shunday demoqda: Men seni yaylovlardagi qo‘y suruvi orasidan tanlab olib, xalqim Isroilga hukmdor qildim. ⁹ Qayerga borsang, sen bilan bo‘ldim, hujum qilganingda, hamma g‘animlaringni yo‘q qildim. Endi sening nomingni olamdagi ulug‘ odamlarning nomi singari mashhur qilaman. ¹⁰⁻¹¹ Xalqim Isroilga ilk hakamlarni tayinlaganimdan buyon vijdotsiz odamlar bu xalqimni ezib keldilar. Endi xalqim Isroil uchun bir yurt tayin etib, ularni o‘sha yerga o‘tqazaman. Ular o‘z yurtida istiqomat qilishadi, boshqa behalovat bo‘lishmaydi. Seni hamma g‘animlaringdan tinch–omon saqlayman. Men, Egang, sen uchun bir xonadon* yarataman, deb aytmoqdaman. ¹² Sen olamdan o‘tib, ota–bobolaring yoniga dafn qilinganingdan keyin ham, Men o‘g‘illaringdan birini, pushti kamaringdan bino bo‘lgan farzandingni shoh qilib, uning shohligini mustahkamlayman. ¹³ Menga atab uyni u quradi. Men esa uning shohlik taxtini to abad mustahkam qilaman. ¹⁴ Men unga ota bo‘laman, u esa Menga o‘g‘il bo‘ladi. Agar gunoh qilsa, ota o‘g‘lini jazolaganday, Men ham uni jazolayman. ¹⁵ Seni shoh bo‘lsin deb, Shoulni marhamatimdan mahrum qilgan edim. Lekin o‘g‘lingdan hech qachon marhamatimni darig‘ tutmayman. ¹⁶ Xonadoning va shohliging Mening oldimda abadiy turadi, taxting to abad mustahkam bo‘ladi.»”

¹⁷ Xudo ayon qilganlarning hammasini Natan Dovudga aytdi.

Dovudning shukrona ibodati

¹⁸ Shundan keyin shoh Dovud Egamizning huzurida o‘tirib*, shunday ibodat qildi:

“Ey Egam Rabbii! Men kim bo‘libman, xonadonim nima bo‘libdiki, Sen meni bu qadar ulug‘lading?! ¹⁹ Buning ustiga, ey Egam Rabbii, Sen kelajak zamonda yuz beradigan voqealardan xabar berib, bu qulingning xonadoni uchun ko‘p va‘da berding. Sening bu va‘dalaring jamiki insonlarga tegishli bo‘lsin*, ey Egam Rabbii! ²⁰ Men Senga ortiq nima deya olardim, Egam Rabbii! Axir, bu qulingni bilasan–ku. ²¹ Bergan va‘dangga, O‘z xohishingga muvofiq, shunday ulug‘vor ish qilding va bu qulingga ayon etding.

²² Naqadar ulug‘vorsan, ey Egam Rabbii! Senga o‘xshagan boshqa xudo haqida hech qachon eshitmaganmiz. Sening aslo o‘xshashing yo‘q, Sendan o‘zga Xudo yo‘q! ²³ Xalqing Isroilga o‘xshashi yo‘q! Ey Xudoyim, boshqa qaysi xalqni Sen qullikdan xalos qilib, O‘zingning xalqing qilding?! Sen O‘z xalqingni Misrdan olib chiqib, butun olamga shuhratingni yoyding. Buyuk va ajoyib ishlaring orqali xalqing oldidan begona xalqlaru xudolarni quvding*. ²⁴ Xalqing Isroilni to abad O‘zingning xalqing qilding. Ey Egam, Sen ularning Xudosi bo‘lding.

²⁵ Ey Parvardigor Egam! Bu qulingga va uning xonadoniga qarata aytgan so‘zingda to abad tur, bergan va‘dangni bajar, ²⁶ toki odamlar, Sarvari Olam — Isroil xalqining Xudosi ekan, deb nomingni to abad maqtab yursinlar. Ha, quling Dovudning xonadonini O‘zing har doim mustahkam qilgin. ²⁷ Ey Isroil xalqining

Xudosi — Sarvari Olam! Bu qulingga, sening xonadoningni barpo etaman, deb ayon etgansan! Shu sababdan bu quling Senga shunday deb ibodat qilishga jur'at etdi.

²⁸ Ey Egam Rabbii! Sen Xudosan, so'zlaring — haq. Sen bu qulingga ana shunday ezgu narsalarni va'da qilgansan. ²⁹ Agar O'zing ma'qul ko'rsang, bu qulingning xonadoniga marhamat qilgin, toki Sening huzuringda to abad tursin. Sen so'z bergansan, ey Egam Rabbii! Sening marhamating tufayli bu qulingning xonadoni to abad marhamatga sazovor bo'lg'ay."

8-BOB

Dovudning zafarlari

¹ Birmuncha vaqt o'tgach, Dovud yana Filistlarga hujum qilib, ularni mag'lub qildi, shu tariqa yurtni ularning hukmronligidan ozod etdi*. ² So'ng Mo'ab xalqini ham mag'lub qildi. Asirlarni yerga qator qilib yotqizib, qatorni arqon bilan o'lchay boshladi. Bir o'lchab, tirik qoldirdi, ikki o'lchab o'ldirdi. Shunday qilib, Mo'ab xalqining tirik qolganlari Dovudga qul bo'lib, o'lpon to'laydigan bo'lishdi.

³ Zo'vo* shohi Hadadzar o'z shohligini boshqatdan o'rnatmoqchi bo'lib, Furot daryosi bo'ylariga yurish qilgan edi. Dovud uni ham tor-mor qildi. Hadadzar Rexob deganning o'g'li edi. ⁴ Dovud Hadadzarning 1700 nafar otliq, 20.000 nafar piyoda sipohini asirga oldi. O'zining 100 ta jang aravasi uchun kerakli otlarni qoldirib, boshqa hamma otlarni mayib qildi.

⁵ Damashqdagi Oram xalqi Zo'vo shohi Hadadzarga yordamga kelgan edi, Dovud ulardan 22.000 kishini o'ldirdi. ⁶ So'ng Damashqdagi Oram xalqining shaharlariga o'zining qo'nolg'alarini joylashtirdi. Oram xalqi ham Dovudga qaram bo'lib, o'lpon to'laydigan bo'ldi. Shunday qilib, Dovud qayerga bormasin, Egamiz uni zafarga erishtirdi. ⁷ Dovud Hadadzarning a'yonlari ko'tarib yuradigan oltin qalqonlarni qo'lga kiritib, Quddusga keltirdi. ⁸ Yana Hadadzarning qo'li ostidagi Tivxat* va Baro'tay shaharlaridan ko'p bronza olib keldi.

⁹ Xomat* shohi To'ax "Dovud Hadadzarning butun lashkarini mag'lub qilibdi", deb eshitib qoldi. ¹⁰ To'ax shoh Dovudning huzuriga o'g'li Yoramni yuborib, uni qutladi, jangda Hadadzardan g'olib kelgani uchun Dovudni olqishladi. To'ax Hadadzar bilan uzoq vaqtdan beri urishib kelardi. Yoram Dovudga oltin, kumush, bronza idishlarni hadya qilib olib keldi. ¹¹ Shoh Dovud bu in'omlarni bosib olgan yurtlardan keltirgan oltin kumushlar bilan birga Egamizga nazr qildi. ¹² Bular Edom, Mo'ab, Ommon yurtlaridan, Filist va Omolek xalqlaridan olib kelingan, Zo'vo shohi Hadadzardan olingan o'ljalari edi.

¹³ Dovud Tuz vodiysida* Edom* xalqidan 18.000 kishini halok qilib qaytgandan so'ng, yanada dong taratdi.

¹⁴ Edom yurtining hamma yeriga o'z qo'nolg'alarini joylashtirdi. Edom xalqi Dovudga qaram bo'ldi. Dovud qayerga bormasin, Egamiz uni zafarga erishtirdi.

¹⁵ Dovud butun Isroilda shohlik qilar ekan, xalqini odillik bilan boshqarardi.

¹⁶ Zeruya o'g'li Yo'ab — lashkarboshi, Oxilud o'g'li Yohushafat — mushovir* edi.

¹⁷ Oxitob o'g'li Zodo'x bilan Abuatar o'g'li Oximalek — ruhoni, Sarayo mirza edi.

¹⁸ Yohayido o'g'li Binayo Xaretlik va Palatlik qo'riqchilarning* boshlig'i edi. Dovudning o'g'illari esa ruhoni* edilar.

9–BOB

Dovud Mefibositga yaxshilik qiladi

¹ Bir kuni Dovud:

— Shoul xonadonidan biror odam qoldimi? — deb so‘radi. — Agar bo‘lsa, Yo‘natanning haqi–hurmati unga yaxshilik qilayin.

² Shoul xonadonida Zibax degan bir xizmatkor bor edi. Uni Dovudning huzuriga chaqirib kelishdi.

— Sen Zibaxmisan? — deb so‘radi shoh.

— Ha, janobi oliylari, menman, — dedi Zibax.

³ — Shoul xonadonidan birorta odam qolganmi? — deb so‘radi shoh. — Unga Xudoning marhamatini ko‘rsatayin.

— Yo‘natanning bir o‘g‘li bor, uning ikkala oyog‘i ham mayib*, — dedi Zibax.

⁴ — Qayerda u? — so‘radi shoh.

— Lo‘davorda, Omiyol o‘g‘li Moxirning uyida, — dedi Zibax.

⁵ Shoh Dovud Lo‘davordagi Moxirning uyidan Mefibositni o‘z huzuriga chaqirtirdi.

⁶ Shoulning nabirasi Mefibosit Yo‘natanning o‘g‘li edi. Mefibosit Dovudning huzuriga kelib, muk tushib ta‘zim qildi.

— Mefibosit! — dedi Dovud.

— Qulingiz shu yerda, — deb javob berdi Mefibosit.

⁷ Dovud unga dedi:

— Qo‘rqma, otang Yo‘natanning haqi–hurmati uchun senga yaxshilik qilay. Bobong Shoulning hamma yerlarini senga qaytarib beraman. O‘zing esa har doim mening dasturxonimdan taom yeysan.

⁸ Mefibosit ta‘zim qilib:

— Men, qulingiz, kim bo‘libmanki, o‘lik itga o‘xshagan mendek bir kimsaga yaxshilik qilyapsiz? — dedi.

⁹ So‘ng shoh Dovud Shoulning xizmatkori Zibaxni chaqirtirdi:

— Ilgari Shoulga va uning xonadoniga nima tegishli bo‘lsa, hammasini xo‘jayiningning nabirasi Mefibositga berdim, — dedi Dovud unga. ¹⁰ — Mefibosit uchun sen o‘g‘illaring va qullaring bilan birga yerga ishlov berib, hosil olinglar, toki xo‘jayiningning nabirasi ehtiyojiga yarasha oziq–ovqat bilan ta‘minlansin. Xo‘jayiningning nabirasi Mefibosit har doim mening dasturxonimdan taom yeydi.

Zibaxning o‘n besh o‘g‘li va yigirmata quli bor edi.

Shunda Zibax shohga:

¹¹ — Janobi oliylari bu quliga nima buyurgan bo‘lsalar, hammasini ijro etarman, — dedi.

Mefibosit, xuddi shoh farzandlarining biriday, shoh dasturxonidan* taom yeydigan bo‘ldi.

¹² Mefibositning Mixa degan yoshgina o‘g‘li ham bor edi. Zibax xonadonida yashaganlarning hammasi Mefibositning xizmatkori bo‘ldi. ¹³ Mefibosit Quddusda istiqomat qilib qoldi va doim shoh dasturxonidan taom yedi. Uning ikkala oyog‘i ham cho‘loq edi.

10–BOB

Dovud Ommon va Oram xalqlarini bo'ysundiradi

¹ Oradan bir qancha vaqt o'tgach, Ommon* shohi Naxosh olamdan o'tib, o'rniga o'g'li Xanun shoh bo'ldi. ² Dovud: “Naxosh menga sodiq edi, men ham uning o'g'li Xanunga sodiq bo'layin”, deb ko'nglidan o'tkazdi. Shunday qilib, Dovud Xanunga otasining vafoti munosabati bilan tasalli berish uchun o'z elchilarini jo'natdi.

Dovudning elchilari Ommon yurtiga borgach, ³ Ommon beklari o'zlarining shohi Xanunga shunday deb o'rgatishdi: “Dovud bu odamlarini otangiz hurmati uchun jo'natgan, deb o'ylaysizmi? Yo'q, Dovud elchilarini sizning huzuringizga yomon niyat bilan yuborgan, u shaharni kuzatib, tekshirib, keyin qo'lga kiritmoqchi.”

⁴ Shu gapdan so'ng Xanun Dovudning elchilarini ushladi, ularning soqollarining yarmini qirqib, kiyimlarini sonlarigacha kestirib, orqaga qaytarib yubordi. ⁵ Dovud bu voqeani eshitdi–yu, elchilarini kutib olish uchun odamlar jo'natdi. Elchilar juda sharmandali ahvolda qolgan edilar. Shoh o'sha elchilariga: “Soqolingiz o'sguncha Yerixoda qolinglar, keyin mening oldimga qaytib kelinglar”, deb aytirib yubordi.

⁶ Ommon xalqi “Endi Dovudning g'azabiga duchor bo'ldik”, deb o'yladi. Ular har tomonga xabar jo'natib, Bayt–Rexob va Zo'vo shaharlaridan Oram xalqining 20.000 sipohini, Maxo shahri shohidan 1000 nafar sipohni va Tov xalqidan 12.000 sipohni yolladilar. ⁷ Dovud bu xabarni eshitdi–yu, lashkarboshi Yo'ab boshchiligida qo'riqchilarining hammasini urushga safarbar qildi. ⁸ Ommon lashkari shahar darvozasi oldida Dovudga qarshi saf tortdi. Rexob va Zo'vodan kelgan Oram sipohlari, Tov va Maxodan kelgan sipohlar esa yalanglikda saf tortdilar.

⁹ Yo'ab g'anim to'dalari orqayu oldindan hujum qilayotganini ko'rdi. U Isroilning saralangan sipohlaridan tanlab oldi–da, Oram lashkariga qarshi saf torttirdi.

¹⁰ Qolganlariga esa ukasi Abushayni bosh qilib, Ommonlarga qarshi shay qilib qo'ydi.

¹¹ Yo'ab Abushayga:

— Oram lashkari mendan ustun kelsa, sen yordamga kelasan, — dedi. — Bordi–yu, Ommonlar sendan baland kelsa, men yordamga boraman. ¹² Bardam bo'! Xalqimiz va Xudoyimizning shaharlari uchun mardlarcha kurash olib boraylik. Egamizning xohish–irodasi bajo bo'lsin.

¹³ Yo'ab boshchiligidagi sipohlar Oram lashkariga qarshi tashlandilar. Oram lashkari esa ularning oldiga tushib qochib qoldi. ¹⁴ Ularning qochganini ko'rgan Ommonlar ham Abushaydan qochib, shaharga berkindilar. Shundan keyin Yo'ab ular bilan jang qilmay, Quddusga qaytib ketdi.

¹⁵ Oram lashkari Isroil lashkaridan yengilganini anglab yetganidan so'ng, yana bir joyga to'planishdi. ¹⁶ Shoh Hadadzar Furot daryosining narigi tomonidagi o'z lashkariga xabar berib, ularni chaqirtirdi. Oram lashkari Hadadzarning lashkarboshisi Sho'vax boshchiligida Xelam shahriga keldi. ¹⁷ Dovud bu voqeani eshitib, jamiki Isroil lashkarini yig'di, Iordan daryosini kechib o'tib, Xelamga yetib bordi. Oram lashkari saf tortib, Dovud lashkari bilan jang qildi. ¹⁸ Ammo Oram lashkari yana Isroil lashkarining oldiga tushib qochib qoldi. Dovud Oram lashkarining 700 ta jang aravasi aravakashini va 40.000 nafar otliq sipohini o'ldirdi. U Hadadzarning lashkarboshisi Sho'vaxni ham yaralagan edi, Sho'vax jang maydonidayoq jon berdi.

¹⁹ Shunday qilib, Hadadzarning qo'li ostidagi hamma shohlar mag'lubiyatga uchrab,

Isroil xalqi bilan sulh tuzishga majbur bo'ldi. Ular Isroil xalqiga qaram bo'lib qoldi. Shundan keyin Oram xalqi Ommon xalqiga yordam berishdan qo'rqib qoldi.

11-BOB

Dovud bilan Botsheva

¹ Bahor boshlanib, shohlar urushga ketadigan payt ham bo'ldi. Dovud lashkarboshilariga va butun Isroil qo'shiniga Yo'abni bosh qilib, urushga yubordi. Ular Ommon lashkarini yakson qilib, Rabba shahrini* qamal qilishdi. Dovudning o'zi Quddusda qolgan edi.

² Bir kuni oqshom payti Dovud yotog'idan chiqdi—da, saroy tomiga ko'tarilib* shaharni tomosha qila boshladi. Birdan cho'milayotgan bir ayolni ko'rib qoldi. Ayol juda go'zal edi. ³ Dovud bittasiga:

— Borib bil—chi, u kim ekan, — deb jo'natdi. O'sha odam qaytib kelib:

— U ayol Eliyomning qizi, Xet xalqidan bo'lgan Uriyoning xotini, ismi Botsheva ekan, — dedi.

⁴ Dovud: “Ayolni olib kelinglar”, deb xizmatkorlarini jo'natdi. Ayolni Dovudning huzuriga olib kelishdi. Ayol hayz ko'rgan bo'lib, tozalanish rasm—rusumlarini endi tugatgan ekan*. Dovud u bilan birga bo'ldi. Keyin ayol uyiga qaytdi. ⁵ Ayol homilador bo'lganini bildi va bu haqda Dovudga xabar berdi.

⁶ Dovud Yo'abga, Xet xalqidan bo'lgan Uriyoni mening oldimga yubor, deb xabar yo'lladi. Yo'ab Uriyoni Dovudning oldiga jo'natdi. ⁷ Uriyo kelgandan keyin, Dovud undan Yo'ab va sipohlarning ahvolini, urushning qanday borayotganini so'radi. ⁸ So'ng Uriyoga:

— Uyingga bor, dam ol, — dedi.

Uriyo saroydan chiqqach, shoh uning orqasidan hadyalar jo'natdi. ⁹ Lekin Uriyo uyiga ketmadi, shohning soqchilari bilan birga saroy darvozasi yonida uxlashga qoldi.

¹⁰ Dovudga, Uriyo uyiga ketmabdi, deb xabar yetkazishdi. Dovud Uriyodan:

— Sen safardan kelding—ku, nega uyingga bormading? — deb so'radi. ¹¹ Uriyo

shunday javob berdi:

— Xudoning Sandig'i ham, Isroil va Yahudo sipohlari ham chodirlarda qoldi, lashkarboshim Yo'ab bilan janobi oliylarining odamlari yap—yalang maydonda chodir tikib yotishibdi. Ahvol shunaqaligini bila turib, men yeb—ichish, xotinim bilan birga bo'lish uchun uyimga borsam yaxshi bo'lmas. Ont ichib aytamanki, zinhor bunday ish qilmayman.

¹² Shundan keyin Dovud:

— Bugun shu yerda qol, ertaga seni jo'natib yuboraman, — dedi.

Uriyo o'sha kuni Quddusda qoldi. ¹³ Ertasiga Dovud Uriyoni yana chaqirib, yedirib—ichirdi. Uriyo mast bo'lib qoldi. Kech kirgach, Uriyo tag'in uyiga ketmay, shoh soqchilari yonidagi o'rnida uxladi.

¹⁴ Ertasiga ertalab Dovud Yo'abga bir maktub yozib, Uriyo orqali berib yubordi.

¹⁵ Maktubning mazmuni shunday edi: “Uriyoni urush qizigan joyga yuborgin—da, bir o'zini qoldir, toki u yaralanib halok bo'lsin.”

¹⁶ Yo'ab shaharni qurshab olgan edi. Uriyoni g'animning kuchli lashkari egallagan yerga yubordi. ¹⁷ G'anim lashkari shahardan chiqib kelib, Yo'abning sipohlari bilan jang qildi. G'anim lashkari Dovudning odamlaridan ba'zilarini o'ldirdi, Xet xalqidan bo'lgan

Uriyo ham o'ldirildi.

¹⁸ Yo'ab urushning borishi haqida Dovudga xabar berish uchun bir odamni jo'natayotib, unga ¹⁹ shunday deb tayinladi:

— Sen urushga oid hamma xabarlarni shohga ayt. ²⁰ Lekin shoh g'azablanib, senga shunday deb aytib qolishi mumkin: “Ular bilan jang qilish uchun nimaga shaharga bunchalik yaqin bordingizlar? Ular shahar devoridan turib o'q otishlarini bilmasmidingizlar? ²¹ Gido'nning* o'g'li Abumalekni kim o'ldirgan edi? Esingizda yo'qmi, Tavozda bir ayol Abumalekning ustiga devor tepasidan tegirmon toshini tashlab yuborib o'ldirgandi—ku! Shunday ekan, nima uchun devorga bunchalik yaqin bordingizlar?” Agar shu gaplarni aytsa, sen: “Qulingiz Uriyo ham o'ldi”, deysan.

²² Xabarchi jo'nab ketdi. Dovudning huzuriga yetib borgach, Yo'ab nima deb buyurgan bo'lsa, hammasini oqizmay—tomizmay shohga aytib berdi:

²³ — Ommonlar bizdan ustun keldi, shahardan chiqib biz bilan dashtda jang qildi. Keyin ularni shahar darvozasigacha quvib bordik. ²⁴ Shu paytda Ommonlarning merganlari shoh hazratlarining odamlarini devordan turib o'qqa tutishdi. Odamlaringizdan ba'zilar o'ldi, qulingiz Uriyo ham o'ldi, — dedi.

²⁵ — Yo'abga ayt, — dedi Dovud xabarchiga. — Ro'y bergan hodisadan uning ko'ngli cho'kmasin. Jang qurbonsiz bo'lmaydi. Shaharga hujumni kuchaytirib, yer bilan yakson qilsin. Shunday deb, unga dalda ber.

²⁶ Uriyoning xotini erining halok bo'lganini eshitib, aza tutdi. ²⁷ Aza muddati tugagach, Dovud ayolni saroyga oldirib keldi. Ayol Dovudga turmushga chiqdi va bir o'g'il tug'di.

Biroq Dovudning bu qilmishi Egamizga ma'qul kelmadi.

12-BOB

Natan payg'ambar Dovudni koyiydi

¹ Egamiz Natan payg'ambarni Dovudning huzuriga jo'natdi. Natan Dovudning huzuriga kelib, gap ochdi:

— Bir shaharda ikki odam yashar ekan. O'sha odamlardan biri boy, boshqasi kambag'al ekan. ² Boyning juda ko'p mol—qo'ylari bor ekan. ³ Kambag'alning esa bittagina sotib olib boqayotgan sovliq qo'zichoqdan boshqa hech narsasi yo'q ekan. Qo'zichoq kambag'al odamning uyida bolalar bilan birga katta bo'layotgan ekan. Qo'zichoq uning taomidan yeb, idishidan suv ichar, qo'ynida uxlarkan. Qisqasi, qo'zichoq o'sha odamning qiziday ekan. ⁴ Bir kuni boy odamning uyiga bir yo'lovchi tashrif buyuribdi. Boy mehmonga taom hozirlash uchun o'zining mol—qo'ylaridan bittasini ham so'yishga ko'zi qiymabdi—da, kambag'alning qo'zisini so'yib, mehmonga taom hozirlabdi.

⁵ Dovud boy odamning ishidan qattiq g'azablandi:

— Xudo shohid! Shunday ish qilgan odam o'limga loyiqdir! — dedi Natanga. ⁶ — Bag'ritoshlik qilib, shunday ish qilgani uchun u qo'zichoq evaziga to'rtta qo'y to'lashi lozim.

⁷ Shu gapdan keyin Natan Dovudga:

— O'sha odam sensan! — dedi. — Isroil xalqining Xudosi — Egam shunday aytmogda: “Men senga moy surtib Isroilga shoh qildim, Shoulning qo'lidan xalos etdim.

⁸ Senga xo'jayiningning xonadonini in'om qildim, xotinlarini qo'yningga solib qo'ydim.

Isroil va Yahudo xalqini senga berdim. Agar bular oz bo'lsa edi, yana nimalarni bermasdim! ⁹ Nega Mening oldimda qabihlik qilib, so'zimni pisand qilmading? Xet xalqidan bo'lgan Uriyoni o'ldirding, ha, Ommonlarning qilichi bilan jonini olding. Xotinini esa tortib olding. ¹⁰ Meni pisand qilmaganing uchun, Uriyoning xotinini tortib olganing uchun bundan buyon qilich sening xonadoningga doim xavf solib turadi."

¹¹ Egam shunday aytmoqda: "O'zingning xonadoningdan o'zingga yomonlik keltiraman. Ko'z o'ngingda xotinlaringni yaqinlaringdan biriga beraman. O'sha yaqining kuppa-kunduzi xotinlaringning qo'yniga kiradi. ¹² Ha, sen bu ishni yashirincha qilding, Men esa, butun Isroil xalqi ko'rsin deb, kuppa-kunduzi qilaman."

¹³ — Egam oldida gunoh qildim! — dedi Dovud Natanga.

— Egam gunohingdan o'tdi, o'lmayсан, — dedi Natan. ¹⁴ — Biroq sen shu ishni qilib, Egamizni mensimaganing uchun* tug'ilgan bolang nobud bo'ladi.

¹⁵ Natan shu gaplarni aytib, uyiga ketdi.

Dovudning o'g'li vafot etadi

Uriyoning xotini Dovuddan farzand ko'rgan edi. Egamiz esa o'sha bolani og'ir xastalikka muhtalo qildi. ¹⁶ Dovud o'g'li uchun Xudoga iltijo qilib, ro'za tutdi, uyiga borib kechalari ko'kragini zaxga berib yotaverdi. ¹⁷ Saroy oqsoqollari uni yerdan turg'izmoqchi bo'lishsa ham, Dovud turmadi, ular bilan birga taom ham yemadi.

¹⁸ Yettinchi kuni bola olamdan o'tdi. A'yonlar, bolangiz olamdan o'tdi, deb xabar berishga qo'rqishdi. "Bola tirik paytida, biz shoh bilan suhbatlashdik, ammo u bizning gapimizga quloq solmadi", deyishdi o'zaro. "Bolangiz vafot etdi, deb shohga qanday aytamiz? U o'zini o'zi biror narsa qilib qo'yishi mumkin."

¹⁹ Dovud a'yonlarining o'zaro shivir-shivir qilayotganlarini eshitib, bolasining nobud bo'lganini bildi.

— Bolam nobud bo'ldimi? — deb so'radi ulardan.

— Ha, nobud bo'ldi, — deyishdi a'yonlar.

²⁰ Shundan keyin Dovud yerdan turdi. Yuvinib, xushbo'y moy surtdi va kiyimlarini almashtirdi. Egamizning uyiga borib, sajda qildi. So'ng uyiga qaytib kelib:

— Menga taom keltiringlar, — deb buyurdi. Dovud oldiga qo'yilgan taomni yedi.

²¹ Shunda a'yonlari so'rashdi:

— Nimaga bunday qilyapsiz? Bola tirikligida ro'za tutdingiz, yig'ladingiz, u nobud bo'lgandan so'ng esa, o'rningizdan turdingiz, taom yedingiz.

²² Dovud shunday javob berdi:

— Ha, bolam tirikligida ro'za tutdim, yig'ladim. Kim biladi, Egam menga shafqat qilar, bolam tirik qolar, deb o'ylagan edim, ²³ lekin endi bolam nobud bo'ldi. Shunday bo'lgach, nega ro'za tutayin?! Bolani qaytarib olib kela olarmidim?! Men uning yoniga boraman, lekin u mening oldimga qaytib kelmaydi.

Sulaymonning tug'ilishi

²⁴ Dovud xotini Botshevaga tasalli berdi, qo'yniga kirib, u bilan qovushdi. Botsheva bir o'g'il tug'di. Dovud bolaga Sulaymon deb ism qo'ydi. Egamiz ham bolani yaxshi ko'rib suydi ²⁵ va bu haqda Natan payg'ambar orqali xabar berdi. Egamiz bolani sevgani uchun, Natan unga Yodidayo* deb ism qo'ydi.

Dovud Rabba shahrini qo'lga kiritadi

²⁶ Bu paytda Yo'ab Ommonlarning Rabba shahriga hujumni davom ettiraverdi.

Nihoyat, shaharning shoh saroyi joylashgan qal'asini bosib oldi. ²⁷ Keyin Dovudga choparlar orqali shunday xabar jo'natdi: "Rabba shahriga hujum qilib, hovuzni qo'lga kiritdim. ²⁸ Endi qolgan sipohni boshlab keling, shaharni siz o'rab, bosib oling, toki shaharni men qo'lga kiritgan bo'lmayin, aks holda, shaharni Yo'ab olgan deb aytib yurishadi."

²⁹ Dovud hamma sipohlarini to'plab, Rabba shahriga yo'l oldi. U shaharga hujum qilib, qo'lga kiritdi. ³⁰ Ommon shohining boshidagi tojini* ham oldi. Qimmatbaho toshlar bilan bezatilgan, og'irligi ikki pud* keladigan bu oltin toj Dovudning boshiga kiydirildi. Dovud shahardan katta miqdorda o'lja yig'di. ³¹ U shahar aholisini arra, cho'kich va bolta bilan bajariladigan ishlarga, g'isht tayyorlashga majbur qildi. Dovud Ommon shaharlarining hammasida shu usulni qo'lladi. Shundan keyin u jamiki lashkarini boshlab, Quddusga qaytib ketdi.

13-BOB

Omno'n bilan Tamara

¹ So'ngra shunday hodisa sodir bo'ldi: Dovudning Omno'n* va Absalom degan o'g'illari bor edi. Uning Tamara degan go'zal bir qizi ham bor edi. Tamara Absalomning tug'ishgan singlisi bo'lib, Omno'nga o'gay edi. ² Omno'n o'gay singlisi Tamarani deb azob chekaverib, kasal bo'lib qoldi. Tamara hali bokira bo'lgani uchun, Omno'n unga biror narsa qilishga ojiz edi.

³ Omno'nning Yonadav degan do'sti bor edi. Yonadav Dovudning akasi Shimoning* o'g'li bo'lib, juda ayyor yigit edi. ⁴ Bir kuni Yonadav Omno'nga dedi:

— Ey shahzoda, nimaga kundan–kunga ozib–to'zib ketyapsan? Menga ham sababini ayt–chi.

— O'gay akam Absalomning singlisi Tamarani sevib qoldim, — dedi Omno'n.

⁵ — To'shakka mixlanib, o'zingni kasalga sol, — dedi Yonadav. — Otang seni ko'rgani kelganda, unga: "Marhamat qilib, singlim Tamara kelib menga biron taom bersin, taomni ko'z oldimda tayyorlaganini men ko'rayin va uning qo'lidan taom yeyayin", deb aytasan.

⁶ Xullas, Omno'n to'shakka mixlanib, o'zini kasalga soldi. Shoh uni ko'rgani keldi.

— Marhamat qilib, singlim Tamara kelib, oldimda ikki dona non yopsin, men uning qo'lidan non yeyayin, — dedi Omno'n.

⁷ Tamara saroyda yashardi. Dovud unga: "Akang Omno'nning uyiga borib, unga non yopib ber", deb aytirib yubordi.

⁸ Tamara o'gay akasi Omno'nning uyiga bordi. Omno'n to'shakda yotgan ekan. Tamara xamir qorib, akasining ko'zi oldida non yopdi. ⁹ Tovadagi nonni olib kelib, Omno'nning oldiga qo'ygan edi, u yemadi. Omno'n:

— Huzurimdan hamma chiqib ketsin! — deb buyruq berdi, uyda hech kim qolmadi.

¹⁰ Shundan keyin Omno'n Tamaraga:

— Taomni yotoqxonamga olib kir, sening qo'lingdan yeyayin, — dedi. Tamara o'zi yopgan nonlarni akasi Omno'nning yotoqxonasiga olib kirdi. ¹¹ Yeng, deb nonni akasiga yaqin olib borgan edi, Omno'n birdan Tamaraga yopishib:

— Kel, men bilan birga bo'l, singlim! — dedi.

¹² — Yo'q, aka, meni zo'rlamang! — dedi Tamara. — Isroilda bunaqa qilishmaydi–ku!

Bunday qabih ishni qilmang! ¹³ Bunday sharmandalikdan keyin men qanday bosh ko'tarib yuraman?! Siz esa Isroildagi razil odamlardan bittasi bo'lib qolasiz. Shohga aytsangiz, u meni sizdan ayamaydi—ku!

¹⁴ Lekin Omno'n Tamaraning gapiga quloq solmadi. Omno'n Tamaradan kuchliroq edi, Tamarani zo'rlab yotqizib, nomusiga tegdi. ¹⁵ Keyin Omno'n Tamaradan shunday nafratlanib ketdiki, unga bo'lgan nafrati ardoqlagan sevgisidan kuchli edi.

— Tur, jo'na! — dedi u Tamaraga.

¹⁶ — Yo'q! — dedi Tamara. — Meni haydayapsiz, lekin bu ishingiz menga qilgan hozirgi gunohingizdan og'irroqdir.

Biroq Omno'n uning gapiga quloq solmadi. ¹⁷ Xizmatkorini chaqirib:

— Bu xotinni huzurimdan haydab chiqarib, eshikni yop! — dedi.

¹⁸ Xizmatkor Tamarani tashqariga haydab chiqarib, orqasidan eshikni yopdi. Tamara uzun, chiroyli gulli libos* kiygan edi. Shohning turmushga chiqmagan qizlari shunday kiyinishardi. ¹⁹ Tamara qayg'udan boshiga kul sochib, ustidagi uzun libosini yirtib tashladi*. Uyatdan yuzini qo'li bilan to'sib, faryod solganicha ketdi. ²⁰ Akasi Absalom undan:

— Akang Omno'n sen bilan bo'ldimi? — deb so'radi. — Mayli, singlim, bu haqda birortasiga og'iz ocha ko'rma! Axir, u akang—ku! Bu voqeani ko'nglingga olma.

Shundan so'ng Tamara akasi Absalomning uyida yashab yuraverdi. U doimo yolg'iz, g'amgin edi. ²¹ Shoh Dovud bo'lib o'tgan voqeani eshitib, qattiq g'azablendi. ²² Absalom esa singlisi Tamaraning nomusini bulg'agani uchun Omno'ndan qanchalik nafratlansa ham, unga biror marta na yaxshi, na yomon gap qildi.

Absalom Omno'nni o'ldiradi

²³ Ikki yildan keyin Absalom shohning hamma o'g'illarini Baal-Xazorga ziyofatga taklif qildi. Baal-Xazor Efrayim shahri yaqinida bo'lib, bu yerda Absalom qo'ylarining junini qirqtirayotgan edi*. ²⁴ Absalom shohning huzuriga kelib:

— Qo'ylarimning junini qirqtiryapman, marhamat qilib, shoh a'yonlari bilan birga men, qulingizga hamroh bo'lsinlar, — dedi.

²⁵ — Biz hammamiz borsak, senga yuk bo'lamiz, o'g'lim, — dedi shoh Dovud. Absalom qancha iltimos qilmasin, shoh, bora olmayman, deb unamadi, bormasa ham, o'g'lini duo qildi.

²⁶ — Bo'lmasa, ijizat bersangiz, akam Omno'n biz bilan borsin, — dedi Absalom.

— Omno'n nimaga sen bilan borishi kerak? — deb so'radi shoh. ²⁷ Absalom iltimos qilavergandan keyin, shoh Omno'nni va boshqa o'g'illarini u bilan birga jo'natdi.

²⁸ Absalom xizmatkorlariga shunday buyruq bergan edi:

— Qarab turinglar, Omno'n sharob ichib, sarxush bo'lishini kutinglar. Sizlarga "Omno'nni uring", deb aytishim bilanoq, uni o'ldirasizlar. Qo'rqmanglar, sizlarga men buyruq beryapman. Dadil, mard bo'linglar!

²⁹ Xizmatkorlar Absalomning buyrug'ini ijro etib, Omno'nni o'ldirdilar. Shohning qolgan o'g'illari esa xachirlariga minib qochib qolishdi. ³⁰ Ular yo'lda ketayotganlarida, "Absalom shohning hamma o'g'illarini o'ldiribdi, birortasi ham tirik qolmabdi" degan xabar Dovudning qulog'iga yetdi. ³¹ Shoh o'rnidan turdi—da, qayg'udan kiyimlarini yirtib, o'zini yerga otdi. Uning yonidagi barcha a'yonlari ham kiyimlarini yirtishdi.

³² Dovudning Shimo degan akasining o'g'li Yonadav shunday dedi:

— Shoh hazratlari, hamma o'g'illarimdan ayrilibman, deb o'ylamasinlar, faqat Omno'n o'ldi, xolos. U o'gay singlisi Tamaraning nomusiga tekkandan buyon Absalom Omno'nni o'ldirishga qasd qilib yurardi. ³³ Shoh janobi oliylari, hamma o'g'illaringiz o'ldirilibdi degan xabardan xavotirga tushmasinlar. Faqat Omno'n o'lgan, xolos.

³⁴ Absalom o'sha zahoti qochib ketdi. Quddus devori ustidagi soqchi g'arb tomondan* shaharga qarab kelayotgan bir to'p olomoni ko'rdi. ³⁵ Yonadav shohga:

— Ana, o'g'illaringiz kelishyapti, men, qulingiz, aytganday bo'ldi, — dedi. ³⁶ U gapini tugatar-tugatmas, shohning o'g'illari yetib kelib, faryod ko'tarishdi. Shoh ham, a'yonlar ham ho'ng-ho'ng yig'lab ko'z yosh to'kishdi.

³⁷⁻³⁸ Absalom qochib ketib, Gashur shohi Talmayning* yoniga bordi va u yerda uch yil qolib ketdi. Talmay Omihud deganning o'g'li edi. Shoh Dovud esa o'g'li Omno'n uchun uzoq vaqt motam tutdi. ³⁹ Dovud Omno'nning o'limidan tasalli topgandan keyin, Absalomni sog'ina boshladi*.

14-BOB

Absalom Quddusga qaytib keladi

¹ Shoh Dovud Absalomni sog'inayotganini Yo'ab bildi. ² U bittasini Taxuva shahriga* yuborib, u yerda yashaydigan bir donishmand ayolni chaqirtirib keldi. Yo'ab o'sha ayolga:

— Sendan bir iltimosim bor, — dedi. — Motamsaro qiyofaga kirib, aza kiyimlaringni kiyasan. Pardozi qilma, o'zingni xuddi marhumga anchadan beri aza tutayotgan ayolday ko'rsat. ³ Men senga nima aytsam, shoh huzuriga borib, unga yetkazasan.

Keyin Yo'ab ayolga nimalar aytishi lozimligini o'rgatdi. ⁴ Taxuvalik ayol shoh huzuriga yo'l oldi. Uning huzuriga borib, muk tushib ta'zim qildi-da:

— Ey shohim, yordam bering! — dedi.

⁵ — Nima bo'ldi? — deb so'radi shoh.

— Men bir baxtsiz tul ayolman, — dedi u. — Erim o'lgan. ⁶ Bu cho'ringizning ikki o'g'li bor edi. Ikkovi dalada janjallashib qolishibdi. O'sha yerda ularni ajratib qo'yadigan biror kimsa yo'q ekan, bittasi ikkinchisini urib o'ldirib qo'yibdi. ⁷ Endi esa butun qavmim bu cho'ringizga qarshi chiqib: "Birodarini o'ldirganni bizning qo'limizga ber, birodarini o'ldirgani uchun undan qasos olamiz, qotilni o'ldiramiz, merosxo'rini yo'q qilamiz", deyishyapti, oxirgi umid nishonamdan ham ayirishmoqchi. Agar yana fojia yuz beradigan bo'lsa, yer yuzida erimning nomini davom ettiradigan biror kimsa qolmaydi-ku.

⁸ — Uyingga boraver, — dedi shoh, — men sening foydangga amr beraman.

⁹ — Shoh hazratlari, bu voqeaga men va otamning xonadoni aybdor bo'lsin, — dedi Taxuvalik ayol, — shohim va uning taxti begunoh bo'lsin.

¹⁰ — Kim senga biror narsa desa, uni mening oldimga boshlab kel. Shunday qilayinki, o'sha odam seni boshqa xafa qilmaydigan bo'lsin, — dedi shoh.

¹¹ — Bo'lmasa, shohim o'zlarining Egasi Xudo nomi bilan ont ichsinlar, toki qasoskorlar yana ziyon-zahmat yetkazmasin, — dedi ayol. — Aks holda, o'g'limni o'ldirib qo'yishadi.

— Xudo shohid! O'g'lingning bir tola sochiga ham zarar yetmaydi, — dedi shoh.

¹² — Endi ijozat bersangiz, bu cho'ringiz shoh hazratlariga yana bir og'iz gap

aytmoqchi edi, — dedi ayol.

— Ayt, — dedi shoh. ¹³ Ayol gapini davom ettirdi:

— Bo‘lmasa, nima uchun shoh Xudoning xalqiga qarshi bunday nohaqlikni ravo ko‘rayotirlar? Shohim haligi gapi bilan o‘zlarini gunohkor qilganday bo‘ldilar. Chunki, shohim, o‘zingiz quvg‘in qilgan odamni qaytarmayapsiz. ¹⁴ Tuproqqa to‘kilgan suvni qayta yig‘ib bo‘lmaganiday, hammamiz ham olamdan o‘tib ketamiz. Lekin Xudo jonimizni olishni istamaydi. Xudo “Badarg‘a qilingan odam O‘zimdan uzoq ketmasin”, deb yo‘llarini qidiradi. ¹⁵ Odamlar meni qo‘rqitgani uchun shoh hazratlariga shularni aytib berishga keldim. O‘zinga o‘zim aytdim: “Shohga maslahat solay–chi, balki bu cho‘risining tilagini bajo aylar. ¹⁶ O‘g‘lim bilan meni o‘ldirib, bizni Xudo bergan merosdan mahrum qiladiganning qo‘lidan qutqarishni faqat shoh o‘z zimmasiga olishi mumkin. ¹⁷ Shoh hazratlari o‘z so‘zi bilan meni tinchlantiradilar. Chunki shohim, Xudoning farishtasi kabi yaxshi–yomon gapni tinglab, ajrim qiladilar.” Egangiz Xudo sizga yor bo‘lsin!

¹⁸ — Sendan bir narsani so‘rayman, lekin mendan hech narsani yashira ko‘rma! — dedi shoh.

— So‘rasinlar, shoh hazratlari, — dedi ayol.

¹⁹ — Bu aytganlaringning hammasida Yo‘abning qo‘li bormi? — deb so‘radi shoh. Ayol unga shunday javob berdi:

— To‘g‘risi, shoh hazratlari, sizdan hech narsani yashirib bo‘lmas ekan! Ha, bu cho‘ringizga shu gaplarni o‘rgatgan va buyruq bergan — qulingiz Yo‘ab bo‘ladi. ²⁰ Ha, qulingiz Yo‘ab vaziyatni yaxshilash uchun o‘ylab topdi buni. Shoh hazratlari Xudoning farishtasi kabi donodir, el–yurtda bo‘lib o‘tgan voqealar uning nazaridan chetda qolmaydi.

²¹ Shundan keyin shoh Yo‘abga:

— Sen istaganingday bo‘la qolsin, bor, anavi yigitni — Absalomni qaytarib kel, — dedi.

²² Yo‘ab muk tushib ta‘zim qildi va:

— Ey shoh hazratlari, bugun men, qulingizning istagini bajo aylab, menga iltifot ko‘rsatayotganingizni bilib turibman, — deb shohni maqtadi.

²³ Shundan keyin Yo‘ab Gashurga borib, Absalomni Quddusga olib keldi. ²⁴ Lekin shoh: “Absalom uyiga borsin, mening huzurimga kelmasin”, deb amr berdi. Shuning uchun Absalom shohni ko‘ra olmay, uyiga ketdi.

²⁵ Butun Isroilda Absalom kabi chiroyli, kelishgan odam yo‘q edi. U boshdan–tirnog‘igacha benuqson edi. ²⁶ Sochini ko‘tarib yurish og‘irlik qilgani uchun har yil oldirardi. Oldirgan sochini tortib ko‘rganda, sochining og‘irligi shohlikdagi o‘lchov bo‘yicha besh yuz misqol* chiqardi. ²⁷ Absalomning uch o‘g‘li va Tamara degan go‘zal bir qizi bor edi.

²⁸ Absalom Quddusda ikki yil turdi. Lekin shu vaqt davomida shohni ko‘ra olmadi.

²⁹ Nihoyat, Yo‘abni shoh huzuriga jo‘natmoqchi bo‘lib, bu haqda unga xabar berdi. Ammo Yo‘ab Absalomnikiga kelishni istamadi. Absalom ikkinchi marta xabar yubordi. Yo‘ab yana kelmadi. ³⁰ Shunda Absalom xizmatkorlariga:

— Ko‘ryapsizlarmi, Yo‘abning arpa dalasi menikiga yondosh. Boringlar, uning arpasiga o‘t qo‘yinglar, — dedi.

Xizmatkorlar borib, Yo‘abning arpasiga o‘t qo‘yishdi. ³¹ Shunda Yo‘ab Absalomning

uyiga bordi.

— Nimaga xizmatkorlaring dalamga o't qo'ydi? — dedi.³² Absalom unga shunday javob berdi:

— Senga, menikiga kel, seni shoh huzuriga jo'nataman, deb xabar bergan edim. Sen orqali shohga: "Gashurdan nega keldim? Qaytanga o'sha yerda qolganimda, menga yaxshiroq bo'lardi" degan gaplarni yetkazmoqchi edim. Endi shoh huzuriga boray. Agar mening aybim bo'lsa, o'ldirsin.

³³ Shundan so'ng Yo'ab shoh huzuriga borib, Absalomning aytganlarini unga yetkazdi. Shoh Absalomni chaqirtirdi. Absalom shoh huzuriga kela solib, muk tushib ta'zim qildi. Shoh Absalomni o'pdi.

15-BOB

Absalom Dovudga qarshi bosh ko'taradi

¹ Absalom o'zi uchun bitta jang aravasi, otlar va ellikta qo'riqchini tayyorlab qo'ydi.

² U ertalab turib, shahar darvozasiga boradigan yo'l bo'yida turadigan bo'ldi. Janjalli ish bilan shoh huzuriga arz qilib kelayotgan har bir odamni Absalom to'xtatib:

— Qayerliksan? — deb so'rardi. O'sha odam: "Isroilning falon qabilasidanman", deb javob berardi.³ Absalom esa unga:

— Qara, da'volaring to'g'ri, sen haqsan. Lekin sening gappingga quloq soladigan, shoh tayinlagan biror vakil yo'q, — derdi.⁴ Keyin: — Agar yurtga men hakam bo'lganimda edi, — deb qo'shib qo'yardi, — shikoyat yoki biror masala bilan mening oldimga kelgan odamga adolat qilardim.

⁵ Birortasi uning oldiga muk tushib, ta'zim qilib kelishi bilanoq, Absalom o'sha odamni turg'izib, o'pib qo'yardi.⁶ Shoh huzuriga shikoyat qilib kelgan Isroil xalqining hammasiga Absalom shunday muomala qilardi. Xullas, Absalom shu yo'sinda Isroil xalqini o'ziga og'dirib oldi.

⁷ Oradan to'rt yil* o'tgach, Absalom shohga dedi:

— Ijzat bersangiz, men Xevronga borib, Egamga atagan nazrimni ado etayin.

⁸ Chunki men, qulingiz, Oramda — Gashur yurtida yashayotganimda, Egam meni Quddusga qaytarsa, albatta Xevronga borib Unga sajda qilaman, deb nazr atagan edim.

⁹ — Eson-omon bor! — dedi shoh Absalomga.

Absalom Xevronga borgan zahoti¹⁰ hamma Isroil qabilalariga maxfiy xabarchilar jo'natib, ularga shunday dedi: "Burg'u ovozini eshitishingiz bilanoq, Absalom Xevronda shoh bo'ldi, deb ovoza qilasizlar."¹¹ Absalom Quddusdan taklif qilgan ikki yuz kishi u bilan birga Xevronga borgandi. Taklif qilingan odamlar, bo'lib o'tgan voqealardan bexabar, yaxshi niyat bilan Absalomga ergashishgandi.¹² Absalom Xevronda qurbonlik qilayotib, Dovudning maslahatchisi Oxitofelni ham chaqirtirib keldi. Oxitofel Giloxda* yashardi. Shu tariqa fitna kuchayib, Absalomni qo'llayotganlar tobora ko'payib borardi.

Dovud Quddusdan qochib ketadi

¹³ Bir xabarchi Dovudning oldiga kelib:

— Absalom Isroil xalqining ishonchini qozondi, — dedi.¹⁴ Shundan so'ng Dovud Quddusda o'ziga xizmat qilib yurgan hamma odamlariga shunday buyruq berdi:

— Qani, qochib qolaylik! Bo'lmasa, Absalom bizni sog' qo'ymaydi. Hoziroq ketaylik, aks holda, Absalom orqamizdan birpasda yetib olib bizni bir baloga giriftor qiladi,

shahar aholisini birma–bir qilichdan o‘tkazadi!

¹⁵ — Shoh hazratlari nima qarorga kelgan bo‘lsalar, biz, qullaringiz, bajarishga tayyormiz, — deyishdi shohning a‘yonlari.

¹⁶ Shunday qilib, shoh butun saroy ahlini ergashtirib, yo‘lga tushdi. Saroyga qarab tursin deb, faqat o‘nta kanizagini* u yerda qoldirdi. ¹⁷ Shoh va uning hamrohlari shaharning eng chetidagi uyga yetib borishgach, o‘sha yerda to‘xtashdi. ¹⁸ Shohning jamiki lashkari, Xaretlik va Palatlik hamma qo‘riqchilar*, Gat shahridan* unga ergashib kelgan olti yuzta odam shohning oldidan o‘tdi. ¹⁹ Shoh Gatlik lashkarboshi Etxayga:

— Nimaga sen biz bilan kelyapsan? — dedi. — Orqangga qayt, kim shoh bo‘lsa, o‘sha shoh bilan qol, chunki sen vatanidan quvilgan bir begonasan. ²⁰ Sen kechagina kelding. Men esa bugun qayerga borishimni o‘zim bilmayman–u, seni birga olib ketib sarson qilaymi? Qani, birodarlaring bilan orqaga qayt. Egam marhamatini va sadoqatini sendan darig‘ tutmasin!

²¹ Etxay shohga shunday javob berdi:

— Shoh hazratlari! Xudo shohid, ont ichib aytamanki, sizni tashlab ketmayman. Xoh hayot uchun bo‘lsin, xoh o‘lim uchun bo‘lsin, siz qayerda bo‘lsangiz, men — qulingiz ham o‘sha yerda bo‘laman.

²² — Bo‘pti, men bilan yuraver, — dedi Dovud Etxayga. Shundan keyin Gatlik Etxay, uning yonidagi hamma odamlari, bola–chaqalari bilan, Dovudning yonidan o‘tib yo‘lda davom etdilar.

²³ Xalq yo‘lda davom etarkan, atrofda el–yurt zor–zor yig‘lab faryod chekardi. Shoh Qidron soyligini* bosib o‘tdi. Xalq sahroga boradigan yo‘l bo‘ylab ketardi.

²⁴ Ruhoniy Zodo‘x bilan Xudoning Ahd sandig‘ini ko‘tarib borayotgan levilar, ruhoniy Abuatar ham shu yerda jam bo‘lgan edilar. Ular Xudoning Sandig‘ini yerga qo‘yib, xalq shahardan chiqib bo‘lguncha kutib turishdi. ²⁵ Bir payt Zodo‘xga shoh dedi:

— Xudoning Sandig‘ini shaharga qaytarib olib bor. Agar Egam mendan rozi bo‘lsa, meni qaytarsin, Sandiq turadigan joyni va Sandiqni menga yana ko‘rsatsin. ²⁶ Ammo Egam: “Sendan rozi emasman”, desa, mayli, Unga nima ma‘qul bo‘lsa, shuni qilsin.

²⁷ Shoh ruhoniy Zodo‘x bilan gapini davom ettirdi:

— Axir, sen valiysan–ku!* O‘g‘ling Oximasni va Abuatarning o‘g‘li Yo‘natanni yoningga ol. Abuatar bilan birga shaharga eson–omon qaytib boringlar. ²⁸ Sizlardan aniq xabar kelmaguncha, men Iordan daryosining kechuvida yashirinib o‘tiranman. Men sahroga ketishdan oldin Quddusda nima bo‘layotganini bilayin.

²⁹ Xullas, Zodo‘x bilan Abuatar Xudoning Sandig‘ini Quddusga qaytarib olib ketishdi va o‘zlari ham o‘sha yerda qolishdi. ³⁰ Dovud esa yig‘lay–yig‘lay Zaytun tog‘iga* ko‘tarila boshladi. U qayg‘u–alamlardan boshini o‘rab olgan, yalangoyoq, yonidagi hamma odamlar ham boshlarini o‘ragan, yig‘laganlaricha toqqa chiqishardi.

³¹ Shu payt kimdir Dovudga:

— Maslahatchi Oxitofel ham Absalom bilan birga fitna uyushtirganlarning orasida ekan, — deb qoldi.

— Ey Egam! Iltijo qilaman: Oxitofel Absalomga ahmoqona maslahat bersin! — dedi Dovud.

³² Dovud Zaytun tog‘ining tepasiga, Xudoga sajda qilinadigan joyga chiqib borganda, u yerda Dovudni Orux urug‘idan* bo‘lgan Xushay kutib oldi. Xushay ayancli ahvolda bo‘lib, qayg‘udan kiyimlarini yirtgan, boshiga tuproq sochgan edi*. ³³ Dovud unga:

— Agar men bilan borsang, menga yuk bo'lasan, — dedi.³⁴ — Sen shaharga qaytib bor, Absalomga: “Ey shohim, men sizning qulingizman, otangizga oldin qanday itoat etgan bo'lsam, sizga ham shunday itoat etaman”, deysan. Men uchun Oxitofelning maslahatini yo'qqa chiqarasan.³⁵ Ruhoniylar Zodo'x bilan Abuatar o'sha yerda sening yoningda bo'lishadi. Shoh saroyida nima eshitsang, ularni xabardor qilib tur.

³⁶ Zodo'xning o'g'li Oximas bilan Abuatarning o'g'li Yo'natan ham o'sha yerda. Nimaiki eshitsangizlar, ruhoniylarning o'g'illari orqali meni xabardor qilib turasizlar.

³⁷ Shunday qilib, Dovudning do'sti Xushay Quddusga keldi. Xuddi shu paytda Absalom ham Quddusga kirayotgan edi.

16–BOB

Dovud bilan Zibax

¹ Dovud Zaytun tog'ining narigi tomoniga oshib o'tayotganda, Mefibositning xizmatkori Zibaxga duch kelib qoldi. Zibax egarlangan ikkita eshak ustiga ikki yuzta non, yuz hovuch mayiz*, yuz hovuch ho'l meva va bir mesh sharob yuklab olgan edi.

² — Bularni nimaga olib kelding? — deb so'radi shoh Zibaxdan.

— Eshaklarni shohning xonadoni ahli minadi, non bilan ho'l mevalarni yigitlar yeydi, sharobni esa sahroda toliqib sulayib qolganlar ichadi, — deb javob berdi Zibax.

³ — Xo'jayining Shoulning nabirasi qayerda? — so'radi Dovud.

— Mefibosit Quddusda qoldi, — dedi Zibax. — Isroil xalqi bugun bobomning shohligini menga qaytarib beradi, deb o'ylayapti u.

⁴ — Mefibositning hamma narsasi endi seniki, — dedi shoh.

— Qulingiz bo'lay, shoh hazratlari! Tilagim shuki, har doim iltifotingizga sazovor bo'lay, — dedi Zibax.

Dovud bilan Shimax

⁵ Shoh Dovud Boxurimga yetib borganda, Shoul xonadonidan Shimax degan bir odam qarg'anib o'rtaga chiqdi. U Gera deganning o'g'li edi.⁶ Shohni o'ng va chap tomonida hamma odamlari, qo'riqchilari himoya qilib turishardi. Shunga qaramay, Shimax Dovudga va uning a'yonlariga tosh otardi.⁷ Shimax shunday deb haqorat qilar edi:

— Yo'qol, ket, ey razil odam, sening qo'ling qon!⁸ Sen Shoulning o'rniga shoh bo'lgan eding. Shoul xonadonidan qancha qonlar to'kkan bo'lsang, Egam hammasini o'z boshingga qaytardi, shohlikni o'g'ling Absalomga berdi. Qo'ling qon bo'lgani uchun qilmishingga yarasha kulfat tortyapsan.

⁹ — Bu o'lik ko'ppak nega shoh hazratlarini haqorat qilar ekan? — dedi Zeruya o'g'li Abushay Dovudga. — Ijzat bersinlar, borib boshini uzib tashlay.

¹⁰ Lekin shoh:

— Bu sizlarga aloqador ish emas, ey Zeruya o'g'illari! — dedi. — Egam unga “Dovudni qarg'a!” degani uchun meni qarg'ayotgan bo'lsa, kim undan: “Nega bunday qilyapsan?” deb so'ray oladi?!

¹¹ Keyin Dovud Abushay bilan barcha sipohlarga aytdi:

— O'zimning pushti kamarimdan paydo bo'lgan o'g'lim meni o'ldirmoqchi bo'lyapti-yu, Benyamin naslidan bo'lgan shu odamning qilig'iga hayron bo'lyapsizlarmi?! Qo'yinglar uni, mayli, haqorat qilaversin, chunki unga shunday qil, deb Egam buyurgan.

¹² Balki Egam kulfatlarimni ko'rib, bugungi haqoratlar evaziga yaxshilik qaytarar.

¹³ Dovud odamlari bilan yo'lida davom etaverdi. Dovudning yon tomonida — qir yon bag'rida yurib ketayotgan Shimax uni qarg'ar, tosh otardi. ¹⁴ Shoh va hamrohlari boradigan joylariga yetib kelgunlaricha charchashdi va dam olish uchun to'xtashdi.

Oxitofel va Xushayning maslahatlari

¹⁵ O'sha paytda Absalom bilan unga ergashgan Isroil xalqi Quddusga kirdilar. Maslahatchi Oxitofel ham Absalom bilan birga edi. ¹⁶ Dovudning do'sti, Orux urug'idan bo'lgan Xushay Absalomning yoniga borib:

— Shohimizning umri uzoq bo'lsin! Shohimizning umri uzoq bo'lsin! — deb hayqirdi. ¹⁷ Absalom Xushayga:

— Do'stingga sadoqating shumi? Nimaga do'sting bilan ketmading? — deb so'radi.

¹⁸ — Nega ketar ekanman?! — dedi Xushay. — Men Egam va mana bu xalq, qolaversa, butun Isroil xalqi tanlagan odamni yoqlayman, o'sha odamning yonida bo'laman. ¹⁹ Ha, men Dovudning o'g'li Absalomdan boshqa yana kimga ham xizmat qilardim?! Otangga qanday xizmat qilgan bo'lsam, senga ham shunday xizmat qilaman.

²⁰ Shunda Absalom Oxitofelga qarab:

— Nima qilaylik, bizga maslahat ber—chi, — dedi. ²¹ Oxitofel shunday maslahat berdi:

— Otang, saroyga qarab turasizlar, deb kanizaklarini qoldirib ketgan edi. O'sha kanizaklarning* oldiga kir. Shunda sen otangni ochiqchasiga sharmanda qilganingni Isroil xalqi eshitadi. Seni qo'llab—quvvatlagan odamlarning qarori yanada qat'iy bo'ladi.

²² Saroy tomida Absalom uchun bir chodir qurishdi. Absalom esa jamiki Isroil xalqining ko'zi oldida otasining kanizaklari oldiga kirdi*.

²³ O'sha paytlari Oxitofelning aytgan so'zlari shunchalik dono ediki, xuddi to'ppa—to'g'ri Xudodan kelganday tuyulardi. Shuning uchun Absalom ham, Dovud qilganiday, Oxitofelning hamma maslahatini so'zsiz qabul qilardi.

17–BOB

¹ Oxitofel Absalomga shunday dedi:

— Ijzat bersang, o'n ikki ming kishini tanlab olaman, shu kechasiyoq otlanib, Dovudning orqasidan tushaman. ² Dovud charchagan, holdan toygan, unga hujum qilib qo'rqitsam, yonidagilarning hammasi qochib ketadi. Men faqat shoh Dovudni o'ldiraman, xolos. ³ Keyin jamiki xalqni sening ixtiyoringga qaytarib olib kelaman. O'zing qidirayotgan odamni topib o'ldirsang bo'ldi — hamma senga bosh egadi, butun xalq tinchiydi.

⁴ Bu maslahat Absalomga ham, jamiki Isroil oqsoqollariga ham ma'qul keldi.

⁵ — Orux urug'idan bo'lgan Xushay bor—ku, uni ham chaqirib kelinglar, — dedi Absalom, — u nimalar der ekan, eshitaylik—chi.

⁶ Xushay keldi.

— Oxitofel shunday—shunday maslahat berdi, — dedi Absalom. — Uning maslahatiga amal qilsak bo'ladimi? Bo'lmasa, sen maslahat ber.

⁷ — Oxitofelning bu safargi maslahati yaxshi emas, — dedi Xushay Absalomga. ⁸ — Otang Dovud bilan uning odamlari mohir jangchilar ekanligini bilasan. Ular dashtda bolalaridan ayrilgan ayiqday g'azabga minganlar. Otang tajribali jangchi, tunni lashkar yonida o'tkazmaydi. ⁹ Shu paytda u birorta g'orda yoki boshqa bir joyda yashirinib

yuribdi. U Absalomning odamlaridan ba'zilarini birinchi hujumdayoq halok qilganda, bu haqda eshitgan har bir odam: "Absalomga ergashganlar tor–mor bo'ldi", deydi.¹⁰ U paytda hatto sher yurakli bahodir yigitlar ham qo'rquvga tushadi. Chunki Isroildagi har bir odam otangning jasurligini, jangchilarining ham botirligini biladi.¹¹ Senga maslahatim shu: Dandan Bershebagacha cho'zilgan joylardagi butun Isroil lashkari atrofingga to'plansin. Axir, Isroil xalqi dengiz qirg'og'idagi qum singari son–sanoqsiz–ku! Ularni sen o'zing jangga boshla.¹² Dovud qayerda yashirib yurgan bo'lsa ham, unga qarshi yurish qilamiz, butun yer yuzini shudring qoplaganiday, biz ham uning ustiga bostirib boramiz. Dovudni ham, yonidagilarning birortasini ham tirik qoldirmaymiz.¹³ Agar u biror shahardan boshpana topsa, hamma Isroil odamlari arqon olib, o'sha shaharga borishadi. Shunda hammamiz birgalikda shaharni ag'darib, bir dona toshini ham qoldirmay, soylikka tortib tushiramiz.

¹⁴ Absalomga qo'shilib hamma bir og'izdan:

— Orux urug'idan bo'lgan Xushayning maslahati Oxitofelning maslahatidan ancha ma'nili, — deyishdi. Sababi, Egamiz Absalomni kulfatga duchor qilish niyatida Oxitofelning yaxshi maslahatini behudaga chiqarishni mo'ljallab qo'ygan edi.

Xushay Dovudga xabar beradi

¹⁵ Xushay ruhoniylar Zodo'x bilan Abuatarga shunday dedi:

— Oxitofel Absalomga va Isroil oqsoqollariga unday maslahat berdi, men esa bunday maslahat berdim.¹⁶ Sizlar hoziroq shu xabarni Dovudga yetkazinglar: bu kecha qirda — daryoning kechuvida tunamasin, hoziroq narigi qirg'oqqa o'taversin*. Bo'lmasa, shohning o'zi ham, yonidagi odamlari ham qirilib ketadi.

¹⁷ Bu paytda Abuatari o'g'li Yo'natan bilan Zodo'x o'g'li Oximas* En–Ro'g'ol bulog'ida* kutib turishardi. Bir cho'ri qiz bo'lib o'tgan gap–so'zlarni ularga yetkazar, Yo'natan bilan Oximas esa eshitganlarini shoh Dovudga yetkazib turishardi. O'zlari tavakkal qilib shaharga kirolmas, birortasi ko'rib qolishi mumkin edi.¹⁸ Lekin bir o'spirin nogahon ularni ko'rib qoldi va Absalomga xabar berdi. Shundan keyin Yo'natan bilan Oximas tezda bu shahardan chiqib, Boxurim shahridagi* bir odamning uyiga kelishdi. O'sha uyning hovlisida bir quduq bor edi. Yo'natan bilan Oximas quduqqa tushishdi.¹⁹ Haligi odamning xotini quduq og'zini yopinchiq bilan berkitdi. Quyoshda quritayotganday bo'lib, ustiga boshqoq yoyib qo'ydi. Shuning uchun hech kim, bu yerda odam bor, deb shubhalanmasdi.²⁰ Absalomning odamlari o'sha uyga borib, ayoldan:

— Oximas bilan Yo'natanni ko'rmadingmi? — deb so'rashdi.

— Irmoqning narigi tomoniga o'tib ketishdi, — deb javob berdi ayol. Absalomning odamlari ularni qidirib ketishdi, lekin topa olmay Quddusga qaytishdi.²¹ Ular ketgandan so'ng Oximas bilan Yo'natan quduqdan chiqishdi—da, bo'lib o'tgan hodisalardan shoh Dovudni xabardor qilish uchun uning yoniga jo'nashdi.

— Qani, hoziroq daryoni kechib o'tinglar, chunki Oxitofel sizlarga qarshi shunday–shunday maslahat berdi, — deyishdi ular shohga.²² Shu zahoti Dovud hamma odamlarini ergashtirib, Iordan daryosini zudlik bilan kechib o'tdi. Tong otganda, hamma Iordan daryosidan o'tib bo'lgan, orqada birorta ham odam qolmagan edi.

²³ Oxitofel bergan maslahati amalga oshmaganini ko'rib, eshagini egarlab jo'nadi. O'z shahriga* — uyiga qaytib keldi. Ishlarini saranjom–sarishta qilib bo'lgandan keyin, o'zini osib o'ldirdi. Uning jasadini ota–bobolarining xilxonasiga dafn qilishdi.

²⁴ Absalom bilan Isroil lashkarining hammasi Iordan daryosini kechib o'tishayotganda, Dovud Moxanayim shahriga yetib borgan edi. ²⁵ Absalom Yo'abning o'rniga Emosani lashkarboshi qilib tayinlagandi. Emosa Yo'abning jiyani bo'lib, Ismoil qavmidan* Eter* degan odamning o'g'li edi. Onasining ismi Obigayl bo'lib, Naxosh degan odamning qizi edi. Obigayl Zeruyanining singlisi, Zeruya Yo'abning onasi edi. ²⁶ Absalom va uning qo'li ostidagi Isroil lashkari Gilad yerlarida qarorgoh qurishdi.

²⁷⁻²⁹ Dovud Moxanayimga borganda, uni bir necha odam kutib turardi. Ular Ommonlarning Rabba shahridan Naxosh o'g'li Sho'vi, Lo'davor shahridan Omiyol o'g'li Moxir va Ro'g'olim shahridan Giladlik Borzulay edilar. Ular, odamlar cho'lda toliqqan, och qolib, chanqagandir, deb Dovud bilan uning odamlariga ko'rpa-to'shaklar, kosalar, sopol idish-tovoqlar, bug'doy, arpa, kepakli un, qovurilgan don, loviya, yasmiq doni*, asal, suzma, pishloq va qo'ylar olib kelishgan edi.

18-BOB

Absalomning halokati

¹ Dovud yonida yurgan odamlarini bir joyga to'plab, ular ustidan mingboshilar, yuzboshilar tayinladi. ² So'ng odamlarini uch qismga bo'ldi, birinchi qismga Yo'ab boshchilik qilardi, ikkinchisiga Yo'abning akasi Abushay (Zeruyanining o'g'li), uchinchisiga Gatlik* Etxay boshchilik qilishardi. Shoh odamlarini jangga jo'natayotib ularga:

— Men ham sizlar bilan birga boraman, — degan edi, ³ ular:

— Biz bilan bormang, — deyishdi. — Bordi-yu, qochishimizga to'g'ri kelib qolsa, g'animlarimiz biz bilan qiziqmaydi. Yarmimiz o'lib ketganimizda ham e'tibor berishmaydi. Siz bizning o'n mingtamizga arziysiz. Siz bizga shahardan turib yordam bering, bizga shunisi yaxshi.

⁴ — Sizlarga qaysinisi ma'qul bo'lsa, shuni qilganim bo'lsin, — dedi shoh. Odamlar yuz, ming kishilik to'dalarga bo'linib shahardan chiqishayotganda, shoh darvoza yonida turgan edi. ⁵ Shoh Yo'abga, Abushay va Etxayga:

— Absalom yosh, mening hurmatim uchun unga ziyon yetkazmanglar, — deb tayinladi. Shohning lashkarboshilarga Absalomga aloqador buyruq berganini hamma sipohlar eshitishdi.

⁶ Absalomga ergashgan Isroil lashkari bilan jang qilish uchun Dovudning odamlari maydonga chiqishdi. Jang Efrayim o'rmonida bo'ldi. ⁷ Dovudning odamlari Isroil lashkarini mag'lub qildi. Katta talafot bo'ldi, o'sha kuni yigirma ming kishi o'ldi. ⁸ Jang tobora yoyilib borardi. O'sha kuni o'rmondagi falokatdan nobud bo'lgan odamlarning soni jangda o'ldirilganlarning sonidan ko'p edi.

⁹ Jang payti Absalom xachirini minib yolg'iz o'zi qochib ketayotgan edi, to'satdan Dovudning odamlariga duch kelib qoldi. Xachir katta eman daraxtining qalin shoxlari tagidan yelib ketayotganda, Absalomning boshi shoxlar orasiga kirib qoldi. Xachir yelib ketaverdi, Absalom esa daraxtga osilib qoldi. ¹⁰ Dovudning odamlaridan biri Absalomning osilib turganini ko'rib qoldi va borib Yo'abga aytdi:

— Absalomni ko'rdim, u bir eman daraxtida osilib turibdi!

¹¹ Yo'ab xabar olib kelgan odamga:

— Uni ko'rgan bo'lsang, nimaga yerga qulatib o'ldirmading? Senga o'n kumush

tanga* va bir kamar hadya etgan bo'lardim, — dedi. ¹² O'sha odam Yo'abga shunday javob berdi:

— Hatto ming kumush tanga* sanab berganingizda ham, shoh o'g'liga qo'limni tekkizmayman. Chunki shohning sizga, Abushay va Etxayga “Yosh Absalomning jonini saqlang” degan buyrug'ini biz ham eshitgan edik. ¹³ Bordi-yu, Absalomning joniga qasd qilganimda, siz o'zingizni chetga tortmasmidingiz, axir?! Baribir, shohimiz hamma narsadan voqif bo'ladi-ku!

¹⁴ Yo'ab:

— Sen bilan pachakilashib vaqtimni yo'qotmay, — dedi-yu, qo'liga uchta nayza olib o'sha yerga bordi. Absalom eman daraxtida muallaq osilib turar, hali tirik edi. Yo'ab Absalomning yuragiga nayza sanchdi. ¹⁵ So'ngra Yo'abning o'nta qurolbardori Absalomni o'rab olib, tamomila o'ldirishdi.

¹⁶ Yo'ab jangni to'xtatish uchun burg'u chaldirdi, shunda Dovudning odamlari Isroil lashkarini quvlashdan to'xtab, orqaga qaytishdi. ¹⁷ Absalomni esa daraxtdan ko'tarib olib, o'rmondagi chuqur bir xandaqqa uloqtirishdi. Bir talay tosh uyib, xandaq og'zini berkitishdi. Shu paytda Isroil lashkarining hammasi uy-uylariga qochib ketishgan edi.

¹⁸ Absalom hayotligida “Nomimni davom ettiradigan bitta ham o'g'lim yo'q*”, deb Shoh soyligida* o'ziga atab bir yodgorlik toshi o'rnatgan va yodgorlik toshiga o'zining nomini bergan edi. Bu yodgorlik shu kungacha* “Absalom yodgorligi” deyiladi.

Dovud o'g'liga aza tutadi

¹⁹ Zodo'xning o'g'li Oximas Yo'abga:

— Ijizat bersangiz, tez borib shohimizga: “Egam sizni g'animlaringiz qo'lidan qutqardi”, deb xabar yetkazsam, — dedi.

²⁰ — Yo'q, — dedi Yo'ab, — bugun sen xabar olib bormaysan. Boshqa safar xabar yetkazarsan, lekin bugun emas. Chunki shohning o'g'li o'ldi.

²¹ Keyin Yo'ab Habashistonlik bir odamga*:

— Sen borib, ko'rganlaringni shohga ayt, — deb buyurdi. O'sha odam Yo'abga ta'zim qildi-yu, yugurib ketdi. ²² Ammo Oximas yana:

— Nima bo'lsa bo'lar, ijizat bering, men anavi Habashistonlikning orqasidan yugurib borayin, — deb iltimos qildi.

— O'g'lim, nimaga yugurib borishni istab qolding? Senga manfaat keltiradigan xabar yo'q-ku! — dedi Yo'ab.

²³ — Nima bo'lsa bo'lar, hozir yugurib boray, — deb yana iltimos qildi Oximas.

— Mayli, yugur, — dedi Yo'ab. Oximas shu zahoti Iordan tekisligi bo'ylab yugurib, Habashistonlikdan o'zib ketdi.

²⁴ Dovud bu vaqtda shahar darvozasi oldida* o'tirgan edi. Qorovul shahar darvozasi tepasiga chiqdi. Atrofga nazar tashlab, bittasining yugurib kelayotganini ko'rdi ²⁵ va bu haqda shohga aytdi.

— Bittasi kelayotgan bo'lsa, demak, yaxshi xabar olib kelyapti, — dedi shoh.

O'sha odam tobora yaqinlashib kelardi. ²⁶ Qorovul yana boshqasining yugurib kelayotganini ko'rib, darvoza bonga:

— Ana, yana bittasi yugurib kelyapti, — deb xabar berdi.

— U ham yaxshi xabar olib kelayotir, — dedi shoh.

²⁷ — Menimcha, oldindagi odam yugurishidan Zodo'x o'g'li Oximasga o'xshaydi, —

dedi qorovul.

— Oximas — yaxshi odam, yaxshi xabar olib keladi, — deya javob berdi shoh.

²⁸ Shu payt Oximas baland ovoz bilan shohga:

— Tinchlik–omonlik bo‘lsin, shohim! — dedi.

So‘ng shohning oldida muk tushib ta‘zim qilib:

— Shoh hazratlariga qo‘l ko‘targanlar ustidan g‘alaba ato qilgan Egangiz Xudoga hamdu sanolar bo‘lsin! — dedi.

²⁹ — Bolam Absalom sog‘–salomatmi? — deb so‘radi shoh.

— Yo‘ab men, qulingizni jo‘natgan paytda katta g‘alayon bo‘layotgan edi, keyin nima bo‘lganini bilmayman, — dedi Oximas.

³⁰ — Bu tomonga o‘t, shu yerda kutib tur, — dedi shoh. Oximas nariga o‘tib kuta boshladi. ³¹ Shu orada Habashistonlik yetib keldi.

— Shoh hazratlariga xushxabar! — dedi u. — Egam adolat qilib, sizga qarshi isyon ko‘targanlar ustidan g‘alaba ato qildi.

³² — Bolam Absalom sog‘–salomatmi? — deb so‘radi shoh Habashistonlikdan.

— Shoh hazratlari! — dedi Habashistonlik. — G‘animlaringizning, yomon niyat bilan sizga qarshi otlanganlarning oxirati shu yigitning oxirati kabi bo‘lsin.

³³ Shoh esankirab qoldi. Darvoza tepasidagi boloxonaga chiqib, faryod qila boshladi. U boloxonaga chiqar ekan:

— Oh, o‘g‘lim Absalom! Oh, o‘g‘ilginam, bolam Absalom! Sening o‘rningga men o‘lsam bo‘lmasmidi, o‘g‘lim?! Voy, bolam Absalom! — deb faryod qilardi.

19–BOB

Yo‘ab Dovudga tanbeh beradi

¹ Shoh Dovud Absalom uchun ko‘z yoshi to‘kib, aza tutayotir, deb Yo‘abga xabar berishdi. ² Dovudning sipohlari ham: “Shoh o‘g‘li uchun aza tutyapti ekan”, deb eshitishdi. Shunday qilib, o‘sha kuni g‘alaba barcha lashkar uchun azaga aylandi.

³ O‘sha kuni sipohlar xuddi urushdan qochganlarday, shaharga xijolat tortib, pisib kirishdi. ⁴ Shoh esa yuzini berkitib, bor ovozi bilan: “Oh, o‘g‘lim Absalom! Absalom, bolaginam, jigarim!” deb faryod qilardi.

⁵ Yo‘ab shoh turgan uyga kirib, unga shunday dedi:

— Bugun sizning joningizni, o‘g‘illaringiz, qizlaringiz, xotinlaringiz, kanizaklaringizning* jonlarini qutqargan odamlaringizning hammasini xijolatga qo‘ydingiz. ⁶ Chunki siz o‘zingizdan nafratlanganlarga mehr qo‘yib, sizni yaxshi ko‘rganlardan nafratlanar ekansiz. Bugun lashkarboshilaringiz va mard yigitlaringiz sizning oldingizda hech narsaga arzimasligini oshkor qilib qo‘ydingiz. Ha, men bir narsani anglab yetdim: bugun Absalom omon qolib, hammamiz o‘lib ketsak, sizga yaxshi bo‘lar ekan! ⁷ Endi turing, tashqariga chiqib, odamlaringizga dalda bering! Egamning nomini o‘rtaga qo‘yib ont ichamanki, agar chiqmasangiz, shu kecha sizning yoningizda birorta odam qolmaydi. Bu esa yoshligingizdan to shu bugungacha boshingizga kelgan kulfatlar ichida eng yomoni bo‘ladi!

⁸ Shu gapdan keyin shoh shahar darvozasi oldiga borib o‘tirdi. Jamiki lashkarga: “Shoh shahar darvozasida o‘tiribdi” degan xabar yetib bordi. Shundan keyin ular shohning yoniga tashrif buyurishdi.

Dovud Quddusga qaytadi

Bu paytda Isroil xalqidan Absalom tomonda bo'lganlari uy-uyulariga qochib ketgan edi. ⁹ Isroilning turli qabilalaridan bo'lgan odamlar bir-birlari bilan bahs qilishardi:

— Bizni g'animlarimiz qo'lidan Dovud xalos qilgan, Filistlar qo'lidan qutqargan edi. U Absalomdan qochib, yurtidan ketib qolgan. ¹⁰ Bizga yo'l boshchi bo'lsin deb, Absalomga moy surtib shoh qilgan edik, lekin u jangda o'ldi. Shunday ekan, Dovuddan iltimos qilaylik, qaytib kelsin, bizning shohimiz bo'lsin.

¹¹ Shoh Dovud ruhoniylar Zodo'x bilan Abuatarga quyidagicha xabar jo'natdi:

— Yahudo oqsoqollariga borib aytinglar, shoh shunday demoqda: “Butun Isroil xalqi, shohni o'z xonadoniga qaytarish kerak, deyapti. Isroil xalqining gaplari mening qulog'imga yetib keldi. Nima uchun sizlar loqaydlik qilyapsizlar? ¹² Sizlar qarindoshlarimsiz, jigarlarimsiz! Nega sizlar shohni qaytarib olib kelishni orqaga suryapsizlar?” ¹³ Emosaga ham shu gapni yetkazinglar: “Sen jigarimsan—ku! Seni hozirdan boshlab Yo'abning o'rniga umrbod lashkarboshi qilib tayinlayman. Shunday qilmasam, Xudo meni ne ko'yga solsa solsin, hatto undan battarroq'ini qilsin!”

¹⁴ Shunday qilib, Dovud jamiki Yahudo xalqini tamoman o'ziga moyil qildi. Nihoyat, ular shohga: “Hamma odamlaringizni ergashtirib orqaga qayting!” deb xabar berishdi.

¹⁵ Shoh orqaga qaytib, Iordan daryosi bo'yiga yetib keldi. Yahudo xalqi: “Shohni kutib olaylik, Iordan daryosidan olib o'taylik”, deb Gilgalga* keldi. ¹⁶ Benyamin qabilasidan Gera o'g'li Shimax ham shu yerda edi. U shoh Dovudni kutib olish uchun shoshilganicha Boxurim shahridan Yahudo odamlari bilan birga daryo bo'yiga yetib keldi. ¹⁷ Uning yonida Benyamin qabilasidan ming kishi bor edi. Shoul xonadonining xizmatkori Zibax ham o'n besh o'g'lini va yigirmata qulini ergashtirib keldi. Ular daryo bo'yiga tezda shohdan oldin yetib kelishdi. ¹⁸ “Shoh xonadonini daryodan olib o'taylik, shohning hamma xohishini bajo keltiraylik”, deb ular xizmat qilishdi.

Dovud Shimaxni kechiradi

Shoh Iordan daryosini endi kechib o'tmoqchi bo'lib turgan edi, Shimax o'zini shohning oyoqlari ostiga tashladi—da, ¹⁹ unga yolvordi:

— Shoh hazratlari gunohimdan o'tsinlar! Quddusdan chiqqan kuningizda men qilgan gunohni* eslamasinlar, xayollariga keltirmasinlar, shoh hazratlari! ²⁰ Chunki men, qulingiz, o'z gunohimni bilaman. Mana, shoh hazratlarini kutib olish uchun bugun jamiki Isroildagi odamlardan birinchi bo'lib men keldim.

²¹ Shunda Zeruya o'g'li Abushay:

— Nahotki Egam moy surtib tanlagan shohni haqorat qilgani uchun Shimax o'ldirilmasa?! — dedi.

²² — Ey Zeruya o'g'illari! — dedi Dovud. — Kim sizlarning fikringizni so'radi? Menga aql o'rgatmoqchimisizlar? Shu topda Isroil shohi ekanimni o'zim bilmaymanmi? Isroilda shu bugun birorta odamning qoni to'kilmaydi!

²³ So'ng Dovud Shimaxga:

— O'lmaysan! — deb ont ichdi.

Dovudning Mefibositga mehribonligi

²⁴ Shoulning nabirasi Mefibosit ham shohni kutib olishga borgan edi. Shoh ketgan kundan boshlab sog'-salomat qaytgunigacha, Mefibosit na oyoqlarini, na kiyimlarini yuvgan, na soqolini qirqqan edi. ²⁵ Mefibosit shohni kutib olishga Quddusdan kelganda,

Dovud undan:

— Mefibosit, nimaga men bilan ketmading? — deb so‘radi. ²⁶ Mefibosit shunday javob berdi:

— Ey shoh hazratlari, men, qulingiz, cho‘loq bo‘lganim uchun qulim Zibaxga: “Eshakni egarla, men eshakka minib shoh bilan birga ketaman”, degan edim. Lekin u meni aldadi, ²⁷ shoh hazratlarining oldida men, qulingizning yuzini qora qildi. Ammo siz, shoh hazratlari, Xudoning farishtasidaysiz. Sizga nima ma‘qul kelsa, shuni qiling. ²⁸ Otam xonadoningiz hamma a‘zolari shoh hazratlaridan faqat o‘limni kutib yurganlarida, men, qulingizga, siz xonadoningiz a‘zolari qatorida dasturxonningizdan taom yeyish imtiyozini berdingiz. Sizdan bundan ortiq bir narsa so‘rashga qanday haqim bor, ey shohim?!

²⁹ — O‘zingning ishlaring to‘g‘risida gapirishingga hojat yo‘q, — dedi shoh. — Senga va Zibaxga, yerlarni* bo‘lishib olaveringlar, deb buyurgan edim—ku.

³⁰ — Shoh hazratlari nihoyat saroyga sog‘—salomat qaytib keldilar, shuning o‘zi menga kifoya, — dedi Mefibosit. — Endi hamma yerni Zibax olaversin.

Dovudning Borzulayga mehribonligi

³¹ Giladlik Borzulay ham shohga Iordan daryosini kechib o‘tishida yordam berib, uni kuzatib qo‘yay deb, Ro‘g‘olimdan kelgan edi. ³² Borzulay ancha keksayib qolgan, sakson yoshda edi. U boy odam bo‘lib, shoh Moxanayimda istiqomat qilib turgan paytda, shohning tirikchiligini ta‘minlagan edi. ³³ Shoh Borzulayga:

— Men bilan yuring, endi Quddusda men sizning tirikchiligingizni ta‘minlayman, — dedi. ³⁴ Lekin Borzulay:

— Qancha umrim qoldiki, siz bilan Quddusga ketsam? — dedi. ³⁵ — Men, qulingiz, hozir sakson yoshdaman. Bundan bu yog‘iga nima yoqadi, nima yoqmaydi — ajrata bilmasam, yeb—ichganimning ta‘mini seza olmasam. Yana erkak—ayol qo‘shiqchilarning ovozini farqlay olmasam. Shunday ekan, nimaga shoh hazratlariga yana yuk bo‘layin? ³⁶ Men, qulingiz, Iordan daryosini shoh bilan birga kechib, sizga bir oz hamroh bo‘laman, xolos. Shoh nima uchun menga shu qadar iltifot qilishi kerak? ³⁷ Ijizat bersangiz, men orqamga qaytayin, o‘z shahrimda jon berib, ota—onamning xilxonasiga dafn qilinayin. Lekin mana qulingiz Ximxon shu yerda, u siz bilan narigi qirg‘oqqa o‘tsin. Unga nimani ma‘qul ko‘rsangiz, shuni qilarsiz.

³⁸ — Ximxon men bilan narigi qirg‘oqqa kechib o‘tadi, — dedi shoh. — Siz unga nimani ma‘qul ko‘rsangiz, u uchun shuni bajo keltiraman. O‘zingiz uchun nima istaysiz? Ayting, bajo qilayin.

³⁹ Shundan so‘ng shoh bilan barcha odamlar Iordan daryosini kechib o‘tdilar*. Shoh Dovud Borzulayni o‘pib, duo qildi. Borzulay o‘z yurtiga qaytib ketdi.

Yahudo va Isroil xalqi shohni talashishadi

⁴⁰ Shoh Gilgalga jo‘nadi. Ximxon ham u bilan birga ketdi. Yahudo odamlarining hammasi va Isroil* odamlarining yarmi shohni kuzatib borayotgan edilar. ⁴¹ Bir payt jamiki Isroil xalqi shohning oldiga borib shunday deyishdi:

— Nega birodarlarimiz Yahudo xalqi sizni olib qochib, o‘zingizni, xonadoningizni, odamlaringizni Iordan daryosining bu tomoniga ham o‘tkazib qo‘yishdi?

⁴² Yahudo xalqi Isroil xalqiga shunday javob qaytarishdi:

— Chunki shoh bizning yaqinimiz. Nimaga sizlar xafa bo‘lyapsizlar? Shohning yeydiganidan biror narsa yedikmi?! Yoki o‘zimizga biror narsa oldikmi?

⁴³ — Isroilda o'nta qabila bor, — deb javob berdi Isroil xalqi. — Shuning uchun Dovudda sizlardan ko'ra, bizning o'n marta haqimiz bor. Shunday ekan, nega bizni mensimaysizlar?! Shohimizni qaytarib kelaylik, deb birinchi bo'lib biz aytmaganmidik?! Yahudo xalqining gapi Isroil xalqinikidan ko'ra, qattiqroq bo'ldi.

20–BOB

Shebaning isyoni

¹ O'sha paytda Benyamin qabilasidan Sheba degan yaramas bir odam shu yerda — Gilgalda edi. U Bixri deganning o'g'li edi. Sheba burg'u chalib, shunday xitob qildi:

“Essay o'g'li Dovudning bizga o'tkazib qo'ygan joyi yo'q,
Bizning ham undan qarzimiz yo'q!
Ey Isroil* erlari, hamma o'z uyiga qaytsin!”

² Shundan keyin jamiki Isroil odamlari Dovudni tark etib, Shebaga ergashib, ketib qolishdi. Yahudo xalqi esa o'zlarining shohiga sodiq qolib, Iordan daryosidan Quddusgacha unga hamroh bo'lishdi.

³ Shoh Dovud Quddusdagi saroyiga yetib borgach, saroyga qarab turinglar deb, qoldirib ketgan o'nta kanizagini* alohida uyda saqlashni buyurdi. Dovud ularni boqdi, lekin birortasi bilan birga bo'lmadi*. Kanizaklar esa umrlarining oxirigacha nazorat ostida, beva xotinlar kabi yashadilar.

⁴ Shundan keyin shoh Dovud o'z lashkarboshisi Emosaga:

— Uch kun ichida Yahudo xalqini huzurimga chaqirib kel, o'zing ham shu yerda bo'l, — dedi. ⁵ Emosa Yahudo xalqini chaqirib kelishga ketdi. Ammo belgilangan vaqtda qaytib kelmadi. ⁶ Shundan so'ng Dovud boshqa lashkarboshisi Abushayga dedi:

— Endi Sheba bizga Absalomdan ham og'irroq kulfat keltiradi. Mening odamlarimni olib, Shebaning orqasidan quvla. Aks holda, u mustahkam shaharga o'rnashib olib, bizdan yashirinadi.

⁷ O'sha zahoti Abushay Shebani tutib kelish uchun Quddusdan chiqdi. U Yo'abni va uning odamlarini, Xaretlik va Palatlik qo'riqchilarni*, hamma botir sipohlarni yoniga oldi. ⁸ Ular Givondagi* katta qoyaning yoniga yetib borganda, Emosani uchratib qoldilar. Yo'ab jang kiyimlarini kiyib olgan edi. Kiyimining ustidan kamar bog'lagan, xanjarini qiniga solib, kamariga osib olgan edi. U Emosaning oldiga so'rashish uchun qadam tashladi—yu, yashirincha xanjarini qinidan sug'urdi.

Yo'ab Emosaga:

⁹ — Yaxshimisan, inim? — dedi—yu, go'yo uni o'pmoqchi bo'lib, o'ng qo'li bilan Emosaning soqolidan ushladi. ¹⁰ Emosa Yo'abning narigi qo'lida xanjar borligini sezmay qoldi. Yo'ab xanjarini Emosaning qorniga tiqdi, Emosaning ichak—chovog'i yerga to'kildi. Ikkinchi marta xanjar urishiga hojat qolmadi, Emosaning joni chiqib bo'lgan edi.

Shundan keyin Yo'ab bilan akasi Abushay Shebani quvlashda davom etishdi.

¹¹ Yo'abning odamlaridan biri Emosaning jasadida tepasida turib:

— Yo'abga kim sodiq bo'lsa, kim Dovud tarafida bo'lsa, Yo'abning orqasidan borsin, — dedi. ¹² Emosaning jasadi qonga belanib yo'lning o'rtasida yotar, har bir odam jasadga yaqinlashganda, uning tepasida to'xtab qolardi. Yo'abning gapirgan o'sha odami bu

ahvolni ko'rib, Emosaning jasadini sudrab, yo'l yoqasidagi dalaga olib borib tashladi, ustiga kiyim tashlab qo'ydi. ¹³ Jasad yo'ldan olib tashlangandan so'ng, hamma Shebani quvlab, Yo'abning ortidan ketdi.

¹⁴ Shu orada Sheba Isroil qabilalarining hamma yerlarini bosib o'tib, Ovil–Bayt–Maxo shahriga* yetib keldi. Bixri* urug'ining hammasi Shebaga ergashib, shaharga kirib olishdi. ¹⁵ So'ng Yo'ab va uning hamma odamlari Ovil–Bayt–Maxoga bordilar, o'sha shaharni qamal qilib, shahar devoriga qiyalatib tuproq uydilar* va tepaga chiqib devorteshar qurol bilan devorni yiqita boshladilar. ¹⁶ Shu payt bir dono ayol shahar ichkarisidan ovoz berdi:

— Eshitinglar! Quloq solinglar! Yo'abni aytib yuboringlar, bu yoqqa kelsin, u bilan gaplashmoqchiman.

¹⁷ Yo'ab ayolga yaqinroq bordi.

— Yo'ab sizmisiz? — so'radi ayol.

— Ha, menman, — dedi Yo'ab.

— Bu cho'ringizning so'zlarini eshiting! — dedi ayol.

— Qulog'im senda, — dedi Yo'ab.

¹⁸ Ayol gapida davom etdi:

— Qadimdan “Ovil shahrida maslahat qilinglar” degan gap bo'lardi, shunga rioya qilib, hamma har qanday ishlarini hal qilishardi. ¹⁹ Biz Isroilning tinchligini istagan sodiq kishilarmiz. Siz esa Isroilda onaday bo'lgan shaharni vayron qilmoqchisiz. Nimaga Egamning merosini yo'q qilish sizga kerak bo'lib qoldi?

²⁰ — Xudo saqlasin! — dedi Yo'ab, — vayron qilmoqchi yoki butunlay yo'q qilmoqchi emasman. ²¹ Hecham unday emas. Efrayim qirlaridan Bixri o'g'li Sheba degan odam shoh Dovudga qarshi isyon ko'targan edi. Faqat o'shani bersangizlar bo'ldi, men shahardan tinchgina ketaman.

— Uning boshini devordan oshirib, sizga tashlashadi, — dedi ayol.

²² So'ng ayol butun shahar ahliga o'zining dono gaplarini yetkazdi. Shahar ahli Shebaning boshini kesib, devordan oshirib Yo'abga tashladi. Yo'ab burg'usini chaldi. Yo'abning odamlari shahardan chiqib, uylariga qaytib ketishdi. Yo'ab ham Quddusga — shohning yoniga jo'nadi.

Dovudning a'yonlari

²³ Yo'ab butun Isroil qo'shinining lashkarboshisi edi. Yohayido o'g'li Binayo esa Xaretlik va Palatlik qo'riqchilarning sardori edi. ²⁴ Odoniram* qarollar ustidan mas'ul, Oxilud o'g'li Yohushafat mushovir* edi. ²⁵ Shavo — kotib, Zodo'x bilan Abuatar — ruhoni, ²⁶ Yovirlik Ero ham Dovudning ruhoniysi edilar.

21–BOB

Givonliklar Shoul xonadonidan o'ch oladi

¹ Dovud shohligi paytida uch yil muttasil ocharchilik hukm surdi. Dovud Egamizdan shu haqda so'ragan edi*, Egamiz shunday javob berdi: “Qon to'kkan Shoul va uning xonadoni bu ocharchilikka sababchi, chunki Shoul Givonliklarni qirgan edi.”

² Shundan so'ng shoh Givonliklarni chaqirtirib keldi va ular bilan gaplashdi.

Givonliklar Isroil qavmlaridan bo'lmay, Amor xalqlarining* qolgan–qutgani edi. Isroil xalqi Givonliklarga, sizlarni tirik qoldiramiz, deb ont ichishgan edi*. Shunga

qaramay, Shoul ularni qirib tashlashga harakat qilgan, chunki u butun yurtni Isroil va Yahudo xalqi nazorat qilishini istagandi.

³ Xullas, Dovud:

— Sizlar uchun nima qilay? — deb so‘radi Givonliklardan. — Egamning xalqini duo qilishingiz uchun bu gunohni qanday yuvsam bo‘ladi?

⁴ Givonliklar unga:

— Bizga Shoul va uning xonadonidan oltin ham, kumush ham kerak emas, Isroil xalqidan birortasini o‘ldirish niyatimiz ham yo‘q, — deb javob berishdi.

— Nima istasangiz, bajo qilaman, — dedi Dovud. ⁵ Shundan so‘ng Givonliklar aytishdi:

— Shoul bizni Isroil yurtida yashamasin deb, qirib tashlashni va bizni yo‘qotishni maqsad qilib qo‘ygan edi. ⁶ Shuning uchun Shoulning o‘g‘illaridan yettitasi bizga berilsin. Biz ularni Givonda, aynan Egamiz tanlab olgan Shoulning shahrida, Egamizning huzurida o‘ldiramiz. Jasadlarini tik o‘rnatilgan xodaning uchiga qoqamiz.

— Sizlarga beraman ularni, — dedi shoh.

⁷ Dovud Shoulning nabirasi — Yo‘natanning o‘g‘li Mefibositga rahm qilib, uni Givonliklarga bermadi. Dovud bilan Yo‘natan Egamizning nomini o‘rtaga qo‘yib bir-biriga qasamyod qilishgan edi. ⁸ Shoulga Oyo qizi Rizpa Ormanax va Mofibaset degan ikki o‘g‘il tug‘ib bergan edi. Dovud Shoulning o‘sha ikkala o‘g‘lini oldi. Shoulning qizi Merav* Maxlalik Borzulay o‘g‘li Odriyoldan beshta o‘g‘il ko‘rgan edi. Dovud o‘sha o‘g‘illarning ⁹ hammasini Givonliklarning qo‘liga berdi. Givonliklar yettovini tog‘da — Egamizning oldida o‘ldirib, jasadlarini tik o‘rnatilgan xodaning uchiga qoqishdi. Yettovi ham birga jon bergan edi. Ular o‘ldirilganda, o‘rim–yig‘im endi boshlangan, arpa o‘rimining ilk kunlari* edi.

¹⁰ Oyo qizi Rizpa qanor* oldi va jasadlar yonidagi bir qirning tepasiga borib, qanorni yoydi. O‘rim payti boshlangandan to jasadlar ustiga osmondan yomg‘ir yoqqunga qadar*, Rizpa o‘sha yerda qoldi. Jasadlarni kunduzi osmonda uchadigan qushlardan, kechalari yovvoyi hayvonlardan qo‘riqladi.

¹¹ Shoulning kanizagi* Oyo qizi Rizpa qilgan ishni Dovudga yetkazishdi. ¹² Dovud Giladdagi Yobosh xalqining oldiga borib, Shoul va uning o‘g‘li Yo‘natanning suyaklarini ulardan oldi. Filistlar Gilbova tog‘ida Shoulni o‘ldirgan kuni uning va o‘g‘lining jasadlarini Bayt–Shan shahri maydonida devorga qoqib qo‘ygan edilar. Giladdagi Yobosh xalqi esa ikkovining jasadini yashirincha u yerdan olib ketishgan edi*. ¹³ Dovud Shoul bilan o‘g‘li Yo‘natanning suyaklarini u yerdan olib kelgandan so‘ng, o‘ldirilgan yetti kishining jasadlarini ham olishdi. ¹⁴ Shoul bilan o‘g‘li Yo‘natanning suyaklarini Benyamin hududidagi Zilaga — otasi Kishning xilxonasiga dafn qilishdi. Shunday qilib, shohning hamma farmonlarini ijro etishdi.

Shundan keyin Xudo yurt uchun qilingan iltijolarga javob berdi.

Filistlarga qarshi urush

¹⁵ Filistlar bilan Isroil lashkari o‘rtasida yana urush boshlandi. Dovud odamlari bilan Filistlarga qarshi urushga otlandi. Ammo janglar davomida Dovud juda toliqib qoldi.

¹⁶ Filist jangchilaridan biri Yishbibanuv Dovudni o‘ldirmoqchi bo‘ldi. Yishbibanuv Rafa xalqidan* edi. U qo‘lida uchi 750 misqol* keladigan bronza nayza ko‘targan, beliga esa yangi qilich bog‘lab olgandi. ¹⁷ Zeruya o‘g‘li Abushay* Dovudni himoya qilib, o‘sha

Filistni magʻlub qilib oʻldirdi. Shundan keyin Dovudning odamlari unga: “Endi siz biz bilan birga urushga bormaysiz, toki Isroilning chirogʻi oʻchib qolmasin”, deb aytishdi.

¹⁸ Shundan soʻng Gov shahrida Filistlar bilan yangidan urush boshlandi. Xushalik Sibaxay bu urushda Sof degan odamni oʻldirdi. Sof Rafa xalqidan edi.

¹⁹ Koʻp oʻtmay Isroil lashkari bilan Filistlar oʻrtasida Govda yana urush boʻldi. Yovir* oʻgʻli Elxanon Gatlik* Goʻliyotning ukasini* oʻldirdi. Elxanon Baytlahmlik edi. Goʻliyot nayzasining sopi toʻquvchining dastgohi xodasiday kelardi.

²⁰ Soʻngra yana Gat shahrida urush boʻldi. U yerda ham Rafa xalqidan devday bir odam bor edi. Uning qoʻl-oyoqlari olti barmoqli edi, hammasi boʻlib yigirma toʻrtta barmogʻi bor edi. ²¹ Oʻsha odam Isroil lashkarini haqorat qilgan edi, Yoʻnatan uni oʻldirdi. Yoʻnatan Dovudning akasi Shimoning oʻgʻli edi.

²² Dovud va uning odamlari tomonidan oʻldirilgan oʻsha toʻrtalasi ham Gatlik boʻlib, Rafa xalqidan edi.

22-BOB

Dovudning zafar qoʻshigʻi

¹ Egamiz Dovudni jamiki dushmanlari va Shoulning qoʻlidan ozod qilgan kuni Dovud Egamizga atab shu qoʻshiqni aytdi:

² “Egam suyangan qoyamdir*, mening qalʼam, qutqaruvchimdir.

³ Ha, Xudodir mening qoyam, Unda panoh topaman.

Udir mening qalqonim, qudratli najotkorim*,

Qoʻrgʻonimu boshpanam.

Xaloskorim, zulmdan meni Sen qutqarasan!

⁴ Egamga iltijo qilaman,

Gʻanimlarimdan U meni xalos qiladi.

Egamizga hamdu sanolar boʻlsin!

⁵ Oʻlim toʻlqinlari meni qurshab olgandi,

Balo-qazo sellari dahshat ila bosgandi,

⁶ Ha, oʻliklar diyorining* toʻrlari meni oʻrab olgandi,

Oʻlim oʻz tuzogʻiga meni asir qilgandi.

⁷ Kulfatda qolganimda Egamga iltijo qildim,

Ha, Xudoyimga iltijo qildim.

Maʼbadidan turib U ovozimni eshitdi,

Ohu nolam qulogʻiga yetib bordi.

⁸ Oʻsha zamon yer yuzi titrab, tebrandi,

Osmon poydevori* larzaga keldi,

Egam gʻoyat gʻazabga mingan edi.

⁹ Burnidan tutun buruqsab chiqardi,

Ogʻzidan otash pishqirardi,

Oldidan qip-qizil choʻgʻ yogʻilardi.

¹⁰ U koʻklarni yorib, pastga tushdi,

Oyoqlari ostida — qora bulut.

¹¹ Egam bir karubga* minib uchib keldi,
Yel qanotlari uzra ko'ringan edi.

¹² Atrofini zulmat bilan o'radi,
Atrofidagi qora bulutlarni O'ziga chayla qildi.

¹³ Ulkan nur Egamning oldidan chiqdi,
Qip-qizil cho'g' yog'ilib turdi.

¹⁴ Egamning ovozi ko'klardan guldiradi,
Xudoyi Taoloning sadosi eshitildi.

¹⁵ O'qlar otdi, chaqmoq chaqtirib, yovlarini tirqiratdi,
Ularni sarosimaga soldi.

¹⁶ Egamning tahdidlaridan,
Uning qahrli nafasidan
Dengizning tubi ko'rinib qoldi,
Zamin poydevori* yalang'och bo'lib qoldi.

¹⁷ Egam yuqoridan qo'l uzatib, meni tutdi,
Bahaybat suvlardan* meni chiqarib oldi.

¹⁸ Meni kuchli g'animlarim qo'lidan,
Mendan nafratlangan yovlarimdan qutqardi,
Ular mendan kuchli edilar.

¹⁹ Qora kunimda ular menga hamla qildilar,
Ammo Egam menga tayanch bo'ldi.

²⁰ Meni bexavotir joyga chiqarib qo'ydi,
Mendan mamnun bo'lib, najot berdi.

²¹ Egam solihligim uchun meni mukofotlaydi,
Aybsizligim uchun meni taqdirlaydi.

²² Zero, men Egamning yo'lidan yurdim,
Axloqsizlik qilmadim,
Xudoyimdan yuz o'girmadim.

²³ Uning hamma qonun-qoidalariga rioya qildim,
Farmonlaridan bo'yin tovlamadim.

²⁴ Uning oldida benuqson bo'ldim,
Gunoh qilishdan o'zimni saqladim.

²⁵ Shu sababli Egam meni pok deb bildi,
Solihligimga yarasha mukofot berdi.

²⁶ Ey Egam! Senga sodiq bo'lganga Sen sodiq bo'lasan,
Yaxshi insondan yaxshiligingni ayamaysan.

²⁷ Pok kishiga pokligingni ko'rsatasan,
Egrining ayyorligini o'z boshiga solasan.

²⁸ Ahli kamtarga esa najot berasan,
Dimog'dorni kuzatib, yerga urasan.

²⁹ Ey Egam! Sen O'zing chirog'imsan,

Zulmatni men uchun yorug'likka aylantirasan.

³⁰ Ey Xudoyim! Senga suyanib lashkarni yo'q qilaman,
Senga suyanib devorlardan oshib o'taman.

³¹ Xudoning yo'li komildir,
Egamizning kalomi chin haqiqatdir,
Panoh izlab borganga U qalqondir.

³² Egamizdan boshqa Xudo kim ekan?!
Xudoyimizdan bo'lak suyanchiq Qoya bormikan?!

³³ Mening mustahkam qal'am Xudodir,
Yo'limni O'zi bexatar qiladi.

³⁴ U oyoqlarimni kiyik oyog'iday qiladi,
Cho'qqilar uzra meni bexatar yurgizadi.

³⁵ Qo'llarimni jang qilishga o'rgatadi,
Barmoqlarim bronza yoyni buka oladi.

³⁶ Ey Egam, Sen menga zafar qalqoningni bergansan,
Madading esa meni yuksaltiradi.

³⁷ Oyoqlarim uchun yo'limni keng qilgansan,
Oyoqlarim sira og'ib ketmaydi.

³⁸ G'animlarimni quvlab, halok qildim,
Ularni yo'q qilmay ortga qaytmadim.

³⁹ Ularni shunday ezdimki, hech ham tura olmadilar.
Oyoqlarim ostida cho'zilib qoldilar.

⁴⁰ Sen menga quvvat berib, jangga yubording,
Menga qarshi otlangan yovni oldimda bosh egdirding.

⁴¹ G'animlarimni mendan qochirding,
Mendan nafratlanganlarni men yo'q qildim.

⁴² Ular madad so'rab faryod qildilar,
Najotkorni esa topolmadilar,
Ey Egam, g'animlarim Senga yolvordilar,
Ammo Sen javob bermading.

⁴³ Yerdagi tuproq singari ularni ezdim,
Yo'ldagi loydek tepkilab bosdim.

⁴⁴ Sen meni xalqim g'iybatidan xalos qilding,
Meni ellarga yo'lboshchi qilish uchun saqlading.
O'zim tanimagan elat menga qaram bo'ldi.

⁴⁵ Yot ellar menga bo'yin egdilar,
Ovozimni eshitiboq quloq tutdilar.

⁴⁶ Yot ellar holsizlanib yiqildilar,
Qaltirab manzilidan chiqib qochdilar.

⁴⁷ Egam barhayotdir! Suyangan Qoyamga olqishlar bo'lsin!
Najotim qoyasi — Xudoyim yuksalsin!

⁴⁸ Qasdimni olgan Xudodir,

Xalqlarni menga U tobe qilgan.

⁴⁹ Meni g'animlarimdan U qutqargan,
Bosqinchilardan meni ustun qilgan,
Meni zo'ravonlar qo'lidan xalos etgan.

⁵⁰ Shu bois, ey Egam, xalqlar ichra
Senga hamdlar aytaman!
Seni kuylab sano aytaman!

⁵¹ Egamiz O'z shohini ulug' zafarlarga erishtiradi,
O'zi tanlagan shoh Dovud va uning nasliga
To abad sodiq sevgisini ko'rsatadi."

23-BOB

Dovudning vasiyati

¹ Essay o'g'li Dovudning so'zlari.

Dovudni Xudo yuksaltirgan,
Yoqubning Xudosi moy surtib, shoh qilgan uni,
Dovud Isroilning suyuqli qo'shiqchisi bo'lgan.
Dovudning oxirgi so'zlari quyidagilardir:

² "Egamning Ruhi men orqali gapirdi,
Tilimdan Uning kalomi to'kildi.

³ Isroil xalqining Xudosi men orqali so'zladi,
Isroilning ishongan Qoyasi* menga shunday deb aytdi:
«Insonlarni adolat bilan boshqarayotgan,
Xudodan qo'rqib shohlik qilayotgan inson

⁴ Bamisoli tong shafag'idir,
Musaffo tongda nur sochayotgan quyosh kabidir,
Nurlari yomg'irdan so'ng tuproqda maysa undirar.»

⁵ Xonadonim Xudo oldida shunday emasmi?!
Chunki U men bilan abadiy bir ahd tuzgan,
Bu ahd har tomonlama ishonchli, mustahkamdir.
Albatta g'olib bo'lishim uchun, har qanday tilagimga yetishim uchun,
U shak-shubhasiz menga madad beradi.

⁶ Shakkoklar uloqtirilajak tikan kabidir,
Chunki ularni qo'l bilan ushlab bo'lmas.

⁷ Tikan yig'moqchi bo'lgan kishi
Temir asbob yoki nayzaning sopidan foydalanar.
Tikanlarga o't qo'yib, kulini ko'kka sovurar."

Dovudning "Uch qahramon" va "O'ttiz qahramon" degan guruhlaridagi bahodir jangchilar

⁸ Dovudga xizmat qilgan bahodir jangchilarning ismlari quyidagicha: birinchisi —

Xaxmo'n urug'idan Yoshuvam*. U "Uch qahramon"ning* sardori edi. U nayzasi bilan sakkiz yuz kishiga hujum qilib, hammasini bir jangda o'ldirgan edi*.

⁹ "Uch qahramon"dan ikkinchisi Oxo'va urug'idan Do'do' o'g'li Elazar edi. U jang qilish uchun to'plangan Filistlarni Dovud bilan birga mag'lub qilgan edi. Isroil lashkari u paytda chekingan edi. ¹⁰ Lekin Elazar joyida turaverdi, chekinmadi. Qo'li toliqib, uvushib qolguncha Filistlarni o'ldirdi. O'sha kuni Egamiz uni ulug' zafarga erishtirdi. So'ngra Isroil lashkari faqat halok bo'lganlarni talon-taroj qilish uchun Elazarning orqasidan bordi.

¹¹ "Uch qahramon"dan uchinchisi Xarorlik Agey o'g'li Shammox edi. Filistlar Lexidagi bir yasmiqzor* yoniga yig'ilib kelganda, Isroil lashkari ularning oldiga tushib qochishgan edi. ¹² Lekin Shammox yasmiqzorning o'rtasida turib olib, o'sha yerni himoya qildi va Filistlarni tor-mor qildi. Shu tariqa, Egamiz uni ham ulug' zafarga erishtirdi.

¹³ O'rim-yig'im paytida o'sha uchalasi (ular "O'ttiz qahramon"* guruhi tarkibiga kirar edilar)* Dovudning yoniga — Adullam g'origa ketdilar*. Rafa vodiysida* Filistlar lashkari qarorgoh qurgan edi. ¹⁴ Bu paytda Dovud o'zining adirdagi qarorgohida edi. Bitta Filist qo'nolg'asi esa Baytlahmda joylashgan edi. ¹⁵ Dovud hasrat bilan:

— Qaniydi birortasi Baytlahm darvozasining yonidagi quduqdan menga suv olib kelib bersa! — dedi.

¹⁶ O'sha uchta qahramon Filistlar qarorgohini yorib o'tishdi—da, Baytlahmdagi darvozaning yonidagi quduqdan suv tortib, Dovudga olib kelishdi. Lekin Dovud suvni ichmay, yerga to'kib, Egamizga bag'ishladi.

¹⁷ — Ey Egam! — deb xitob qildi. — Bunday qilishdan meni O'zing asra! Shu yigitlarning qonini ichaymi? Axir, ular jonini xavf-xatarga qo'yib, suv olib kelgani borishdi—ku!

Shuning uchun ham Dovud suvni ichishni istamadi. "Uch qahramon" ana shunday jasurlik ko'rsatishgan edi.

¹⁸ Yo'abning akasi Abushay "O'ttiz* qahramon"ning sardori edi. Abushay nayzasi bilan uch yuz kishini o'ldirdi. Shu tariqa u "Uch qahramon" singari dong taratdi. ¹⁹ U "O'ttiz qahramon"dan ham mashhur edi, ularning yo'l boshchisi bo'ldi. Lekin "Uch qahramon"dan biri hisoblanmasdi.

²⁰ Yana Kabzil shahridan Yohayido o'g'li Binayo degan jasur bir jangchi bor edi. U ajoyib ishlar qildi, Mo'ablik ikki dovyurak odamni* o'ldirdi. Qor yoqqan kunda bir xandaqqa tushib, sherni o'ldirdi. ²¹ Yana devday bir Misrlikni ham o'ldirdi. Misrlikning qo'lida nayzasi bor edi. Binayo uning ustiga tayoq bilan bostirib bordi. Nayzani Misrlikning qo'lidan tortib oldi—da, o'sha nayza bilan uni o'ldirdi. ²² Binayoning qilgan ishlari ana shulardir. Shu tariqa, Binayo "Uch qahramon" kabi dong taratdi. ²³ U "O'ttiz qahramon" orasida shuhrat topdi, lekin "Uch qahramon"dan biri hisoblanmasdi. Dovud uni qo'riqchilar sardori qilib tayinladi.

²⁴ Quyidagilar ham "O'ttiz qahramon"dan edilar:

Yo'abning ukasi Osoyil,
Baytlahm shahridan Do'do' o'g'li Elxanon,

²⁵ Xaro'd shahridan Shammox va Elixo,

²⁶ Palat shahridan Xalez,

Taxuva shahridan Ixesh o'g'li Ero,
²⁷ Onoto't shahridan Abuazar,
 Xusha shahridan Sibaxay*,
²⁸ Oxo'va urug'idan Zalmon,
 Natufo shahridan Maxray,
²⁹ Natufo shahridan Banax o'g'li Xaled*,
 Benyamin naslidan Givolik Ribay o'g'li Etxay,
³⁰ Piraton shahridan Binayo,
 Gash soyliklaridan Xuray*,
³¹ Bayt-Araba shahridan Abualvon,
 Boxurim shahridan Ozmobit,
³²⁻³³ Shalbim shahridan Eliyaxba,
 Yoshonning o'g'illari,
 Xaror shahridan Shaxey o'g'li Yo'natan*,
 Xarorlik Shoror o'g'li Oxiyom,
³⁴ Maxo shahridan Axazbay o'g'li Elifalet,
 Gilox shahridan Oxitofel o'g'li Eliyom,
³⁵ Karmil shahridan Xazro,
 Orov shahridan Paray,
³⁶ Zo'vo shahridan Natan o'g'li Yixal,
 Gad qabilasidan Banix,
³⁷ Ommon xalqidan Zilax,
 Baro't shahridan Zeruya o'g'li Yo'abning qurolbardori Naxray,
³⁸ Yitar urug'idan Ero va Goriv,
³⁹ Xet xalqidan Uriyo.

Hammasi bo'lib o'ttiz yetti kishi edi.

24-BOB

Dovud aholini ro'yxat qiladi

¹ Isroil xalqiga Egamiz yana g'azabini sochdi. Egamiz xalqqa zarar yetkazmoqchi bo'lib, aholini ro'yxat qilishga Dovudni majbur etdi: "Qani, Isroil va Yahudo xalqini sanab chiq", dedi.

² Shoh yonida turgan lashkarboshisi Yo'abga shunday buyruq berdi:

— Isroilning hamma qabilalarini — Dandan Bershebagacha bo'lgan joylarni kezib, xalqni sanab chiqinglar, toki qancha aholi borligini men bilayin.

³ Lekin Yo'ab shunday dedi:

— Egangiz Xudo xalqning hozirgi sonini yuz karra ko'paytirsin, shoh hazratlari ham o'sha kunlarni ko'rsin! Shohim nimaga buni istab qoldilar?

⁴ Lekin Yo'ab va lashkarboshilarning so'zidan shohning so'zi ustun keldi. Shundan so'ng ular shohning huzuridan chiqib, Isroil xalqini sanash uchun ketishdi.

⁵ Ular Iordan daryosini kechib o'tishdi va Aror shahri yonida chodir qurib, o'sha yerda istiqomat qiladigan Isroil xalqini sanashdi. Aror shahri soylikdan janubda joylashgan edi. Keyin ular Gad qabilasining hududiga borib, Yazir shahrining aholisini

sanashdi. ⁶ So'ng Gilad yerlarini bosib o'tib, Taxtim–Xodshi yerlariga borishdi. So'ngra Danyonga, Danyondan esa Sidon atroflariga aylanib borib, bu yerning xalqini sanashdi. ⁷ Yana Tir qal'asidagi, Xiv va Kan'on xalqlarining hamma shaharlaridagi Isroil xalqini sanab chiqishdi. Nihoyat, janubga — Yahudoning Nagav cho'lidagi Bersheba shahriga kelishdi. ⁸ Ular to'qqiz oy va yigirma kun yurtni u boshidan bu boshigacha aylanib chiqqanlaridan keyin Quddusga qaytib kelishdi. ⁹ Yo'ab ro'yxat natijasini shohga ma'lum qildi: Isroilda jang qilishga qodir 800.000 odam, Yahudoda esa 500.000 odam bor ekan.

¹⁰ Xalqni sanab chiqqandan so'ng Dovudning vijdoni qiynaldi.

— Bu ishni qilib og'ir gunohga botdim, aqlsizlarcha ish tutdim. O'tinaman, ey Egam, bu qulingning gunohini kechir, — deb iltijo qildi.

¹¹ Ertasiga ertalab Dovud uyqudan turgach, Dovudning xizmatida bo'lgan valiy — Gad payg'ambarga Egamizning shu so'zlari ayon bo'ldi: ¹² “Borib Dovudga shu gaplarni yetkaz: «Egam shunday deb aytmoqda: Men senga uchta jazoni taklif qilaman, shulardan bittasini tanla, keyin senga o'sha jazoni yuboraman.»”

¹³ Gad Dovudning huzuriga borib, uchta jazoni birma–bir bayon qildi:

— Yurtingda uch* yil ocharchilik bo'lsinmi? Yoki seni ta'qib qiladigan g'animlaringdan uch oy qochib yurishni istaysanmi? Yo bo'lmasa, yurtingda uch kun o'lat bo'lsinmi? Endi yaxshilab o'yla, meni Yuborganga nima deb javob berayin?

¹⁴ — Men juda og'ir ahvolda qoldim–ku, — dedi Dovud Gadga. — Nima bo'lsa ham, odamzodning qo'lga tushmayin. Mayli, Egamning O'zi bizni jazolasin, chunki U g'oyat rahmdil.

¹⁵ Shunday qilib, Egamiz o'sha kuni ertalabdan belgilangan vaqtgacha Isroil yurtiga o'lat yubordi. Butun yurt bo'ylab — Dandan Bershebagacha bo'lgan joyda 70.000 kishi o'ldi. ¹⁶ Egamizning farishtasi, Quddusni yo'q qilaman deb, qo'l ko'targanda, Egamiz rahm qilib, balo–qazo jo'natmaydigan bo'ldi. Xalqni qirayotgan farishtaga:

— Bo'ldi, bas! Yetadi! — deb amr berdi.

Egamizning farishtasi o'sha paytda Quddusda — Yobus xalqidan bo'lgan Aravno degan odamning xirmonida* edi. ¹⁷ Dovud xalqni o'ldirayotgan farishtani ko'rgach, Egamizga dedi:

— Gunoh qilgan menman, men aybdorman! Qo'yday beozor bu insonlar nima ayb qilibdi? G'azabingni menga va otam xonadoniga socha qol!

¹⁸ O'sha kuni Gad Dovudning huzuriga bordi va unga:

— Yobus xalqidan bo'lgan Aravnoning xirmoniga borib, o'sha yerda Egamga atab bir qurbongoh qurigin, — dedi.

¹⁹ Dovud Gadning so'ziga kirib, xuddi Egamiz amr etganiday, xirmonga bordi.

²⁰ Aravno shoh bilan a'yonlarning o'ziga tomon kelayotganini ko'rdi va Dovudning oldiga borib, yerga muk tushib ta'zim qildi.

²¹ — Shoh hazratlari nechun bu qulining oldiga tashrif buyurdilar? — deb so'radi.

— Egamga atab bir qurbongoh qurish uchun xirmoningni sendan sotib olgani keldim, toki o'lat xalqdan daf bo'lsin, — dedi Dovud.

²² — Shoh hazratlari nimani ma'qul topsalar, Egamizga o'shani nazr qilsinlar, — dedi Aravno. — Ana, kuydiriladigan qurbonliklar uchun ho'kizlar, o'tin uchun esa xo'ptir* va ho'kizlarning bo'yinturuqlari bor. ²³ Ey shohim, bularning hammasini sizga in'om etaman.

Keyin qo'shib qo'ydi:

— Egangiz Xudo sizdan rozi bo'lsin!

²⁴ — Bo'lmaydi! — dedi shoh. — Sendan bu narsalarni o'z bahosida sotib olaman. Tekin tushgan qurbonliklarni Egam Xudoga kuydirib nazr qilmayman.

Shundan so'ng Dovud xirmonni va ho'kizlarni ellik kumush tangaga* sotib oldi.

²⁵ Dovud o'sha yerda Egamizga atab qurbongoh qurib, kuydiriladigan qurbonliklar va tinchlik qurbonliklarini atadi. Egamiz esa Isroil yurti uchun Dovudning iltijolariga javob berdi. Shunday qilib, Isroildan o'lat daf qilindi.

IZOHLAR

1:2 *U qayg'udan kiyimlarini yirtgan, boshiga tuproq sochgan...* — kiyimlarni yirtish va boshga tuproq sochish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi.

1:6 *Gilbova tog'i* — Jalila ko'lidan qariyb 32 kilometr janubi-g'arbda joylashgan.

1:10 *...uni o'ldirdim* — Shoulning o'limi haqida bu yigit aytgan hikoya 1 Shohlar 31:3-5 da yozilgan voqeaga to'g'ri kelmaydi. Bu yigit Isroil xalqining dushmani bo'lgan Omolek xalqidan edi (1 Shohlar 15:1-3 ga qarang). Shoul o'lgan paytda o'sha yigit nima uchun Gilbova tog'ida bo'lgani aniq emas. U o'lgan sipohlarning qimmatbaho narsalarini o'marish uchun o'sha yerga borgan bo'lishi mumkin. Yigit Dovudga yoqish va undan mukofot olish ilinjida shu voqeani ichidan to'qib aytgan bo'lishi ehtimoldan holi emas (4:10 ga qarang).

1:18 *ushbu marsiya* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi yoy, bu marsiyaning nomi bo'lishi mumkin.

1:18 *"Yoshur" kitobi* — ibroniychadagi ma'nosi *"Solihlar" kitobi*. Ehtimol, bu kitob jangnoma bo'lib, qadimiy dostonlar va qo'shiqlar majmuasidan iborat edi. Bu kitob hozirgi kungacha saqlanib qolmagan. Yoshua 10:13 da ham o'sha kitobga ishora qilingan.

1:20 *Gat...Ashqalon* — Filistlarning beshta shaharlaridan ikkitasi edi (1 Shohlar 6:17 ga qarang).

1:21 *Gilbova tog'lari* — Shoul o'ldirilgan joyga ishora. Shu bobning 6-oyatiga va o'sha oyatning izohiga qarang (yana 1 Shohlar 31:1-10 ga qarang).

1:21 *...qalqoniga moy surtilmas endi* — ba'zi qalqonlar qattiq charmdan qilinib, bular yaxshi saqlanishi uchun zaytun moyi surtilgan.

2:1 *...Egamizdan...deb so'radi* — shoh biror muhim qaror chiqarishdan oldin, Xudoning xohishini bilish uchun ruhoniylarga murojaat qilardi. Bunday hollarda ruhoniylar Urim va Tummim degan muqaddas narsalardan foydalanishardi. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun Chiqish 28:15 ning ikkinchi izohiga qarang. Xudo O'z xohish-irodasini odamlarga ba'zan payg'ambarlar yoki tushlar orqali bildirgan (1 Shohlar 14:36, 28:6 ga qarang).

2:8 *Abnur* — Shoulning amakivachchasi (1 Shohlar 14:50-51 ga qarang).

2:8 *Moxanayim shahri* — Giladda, Iordan daryosining sharq tomonida joylashgan.

2:9 *Osher* — ibroniycha matnda *Oshur*. Bu ism Osherning boshqa shakli bo'lishi mumkin. Osher Isroil qabilalaridan biri edi.

2:9 *Isroil* — shimoliy qabilalardan tashkil topgan xalq nazarda tutilgan.

2:12 *Givon shahri* — Quddusdan qariyb 6 kilometr shimoli-g'arbda joylashgan.

2:13 *Zeruya* — Zeruya Dovudning opasi, Yo'ab esa Dovudning jiyani edi (1 Solnomalar 2:16 ga qarang).

2:13 *Givon hovuzi* — bu hovuz shaharga yaqin joyda bo'lib, undan suv saqlash uchun foydalanilgan.

2:16 *“Tig‘lar maydoni”* — ibroniycha matnda *“Xelkat–Xazurim”*, ma‘nosi *tig‘lar maydoni*, yoki *xusumat maydoni*.

2:29 *Iordan vodiysi* — ibroniycha matnda *Araba*. Araba umumiy geografik nom bo‘lib, bu oyatda Iordan vodiysining bir qismiga, aynan O‘lik dengizning shimolidagi yerlarga nisbatan ishlatilgan.

2:29 *...jarlikni yoqalab...* — yoki *...Bitron bo‘ylab davom etdi...*

3:3 *Doniyor* — Qumron qo‘lyozmalaridan (yana 1 Solnomalar 3:1 ga qarang). Ibroniycha matnda *Xilov*. Doniyor ismining ma‘nosi “Xudo menga qozi”, Xudo Navolga — Obigaylning sobiq eriga jazo berganini eslatish maqsadida bolaga aynan shu ism berilgan bo‘lishi mumkin (1 Shohlar 25:39 ga qarang).

3:7 *kanizak* — ibroniycha matnda bu so‘zning ma‘nosi quyidagicha: cho‘ri bo‘lgan bu ayollar qonuniy xotin bo‘lmasalar–da, xo‘jayinlari ular bilan jinsiy aloqada bo‘lishgan. Qadimgi paytlarda bu ayollarning jiddiy qonuniy huquqlari bo‘lib, xo‘jayinlari ularning erlari sifatida bo‘lgan. Rizpa Shoulning kanizagi bo‘lgani sababli, bo‘lajak shohning qonuniy mulki bo‘lib o‘tardi.

3:9-10 *...Dandan Bershebagacha...* — Isroil xalqining jamiki yerlarini tasvirlashning bir yo‘li, ya‘ni shimoldan janubgacha degan ma‘noda kelgan.

3:14 *Men uni...evaziga olgan edim* — 1 Shohlar 18:20-27 ga qarang.

3:15 *Palti* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Paltiyol*. Uning Palti degan shakli 1 Shohlar 25:44 dan olingan.

3:19 *Benyamin odamlari* — Shoul ham shu qabiladan edi.

3:29 *teri kasalligi* — bu ibora ibroniychada har xil teri kasalliklariga nisbatan ishlatilgan so‘zning tarjimasidir. Odatda bu ibora moxov kasalligiga ishora deb tushuniladi. Teri kasalliklaridan birortasiga yo‘liqqan kishi harom hisoblanar edi. Xasta odam kasalligini boshqalarga yuqtirmasligi va ularni harom qilmasligi uchun, boshqalardan ajratib qo‘yilar edi (Levilar 13:45-46 ga qarang).

3:31 *Kiyimlaringizni yirtib, qanorga o‘raninglar* — qanor dag‘al qoramtir mato bo‘lib, echki yoki tuya junidan to‘qilgan. Kiyimlarni yirtish va qanorga o‘ranib olish umidsizlikni va qayg‘uli holatni ifodalaydi.

4:6-7 *Iordan vodiysi* — ibroniycha matnda *Araba*. Araba umumiy geografik nom bo‘lib, bu oyatda Iordan vodiysiga nisbatan ishlatilgan.

5:7 *Sion qal‘asi* — aslida Yobus xalqining qal‘asi, bu qal‘a Quddusdagi Sion tepaligida joylashgan edi.

5:9 *Quddusning sharq tomonidagi Millo* — Quddus shahri tepalik ustida edi. Bu tepalikning sharq tomoni o‘pirilib ketgani uchun uni tuzatish shart bo‘lgan. Tepalikning o‘pirilib ketgan joyi tuproq bilan to‘ldirilgan, kengaytirilgan va mustahkamlangan edi. Tepalikning bu qismi Millo deb atalardi.

5:11 *Tir* — Finikiyada muhim ahamiyatga ega bo‘lgan shahar. Bu shahar Isroildan shimolda, O‘rta yer dengizi bo‘yida joylashgan edi. Bugungi kunda bu yer Livan mamlakatining janubiy qismini tashkil qiladi.

5:13 *kanizaklar* — ibroniycha matnda bu so‘zning ma‘nosi quyidagicha: cho‘ri bo‘lgan

bu ayollar qonuniy xotin bo'lmasalar—da, xo'jayinlari ular bilan jinsiy aloqada bo'lishgan. Qadimgi paytlarda bu ayollarning jiddiy qonuniy huquqlari bo'lib, xo'jayinlari ularning erlari sifatida bo'lgan.

5:18 *Rafa vodiysi* — Quddusdan bir necha kilometr janubi-g'arbda joylashgan.

5:19 *...Egamizdan...deb so'radi* — 2:1 izohiga qarang.

5:20 *"Baal-Perazim"* — ibroniychadagi ma'nosi *toshqinday bosib yo'q qiluvchi xudo*.

6:2 *Baalax shahri* — Xirat-Yo'rim shahrining yana bir nomi (1 Solnomalar 13:6 ga qarang).

6:2 *ikki karub* — Ahd sandig'ining qopqog'i ustidagi qanotli samoviy mavjudotlar haykallari. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi KARUB, KARUBLAR so'ziga qarang.

6:3-4 *...Abunadavning tepalidagi uyida...* — 1 Shohlar 7:1-2 ga qarang.

6:5 *...berilib...* — qadimiy yunoncha tarjimadan (yana 1 Solnomalar 13:8 ga qarang). Ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *...barcha qarag'ay daraxtlari bilan...*, ba'zi tarjimalarda *Qarag'ay yog'ochidan yasalgan hamma asbob turlari bilan*.

6:7 *...Uzzox hurmatsizlik qilgani uchun...* — Ahd sandig'i muqaddas bo'lib, Xudo O'z xalqi orasida ekanining ramzi edi. Ahd sandig'iga qo'l tekkizish qat'iy man etilgandi (Sahroda 4:5-6, 15 ga qarang). Dovud Xudoning ko'rsatmalariga rioya qilmay (Chiqish 25:12-15 ga qarang), Ahd sandig'ini aravaga orttirgandi.

6:8 *"Paraz-Uzzox"* — ibroniychadagi ma'nosi *Uzzoxning jazosi, ya'ni Xudo Uzzoxni urdi*.

6:10 *Gat* — O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan bu shahar Filistlarning beshta asosiy shahridan biri edi.

6:14 *ruhoniylarning muqaddas libosi* — ibroniycha matnda *zig'ir matosidan tikilgan efod*, ya'ni ruhoniylar kiyib yuradigan libos.

6:19 *xurmo* — yoki *bir parchadan go'sht*.

6:19 *...bir hovuchdan xurmo va bir hovuchdan mayiz...* — qadimgi paytlarda odamlar xurmo va uzumlarni quritgandan keyin, qoqilarni hovuchlarida qattiq siqib, dumaloq shakl berganlar. Shu tariqa qoqilar uzoq vaqt saqlangan va kundalik iste'mol qilinadigan yegulik bo'lgan.

7:10-11 *xonadon* — ibroniycha matnda *uy*, bu o'rinda abadiy davom etadigan shoh sulolasiga ishora qiladi. Shu bobning 5-oyatidagi ibroniycha *uy* so'zi Xudoning uyiga, ya'ni shoh Dovud Xudoga atab qurmoqchi bo'lgan Ma'badga ishora qiladi. Dovudning mana shu istagiga javoban Xudo *uy* so'zining ma'nosiga so'z o'yin qilib, unga xonadon barpo qilishga, ya'ni sulola ato etishga va'da beradi.

7:18 *...Egamizning huzurida o'tirib...* — Dovud Quddusda Ahd sandig'ini qo'ygan maxsus chodirda o'tirgan bo'lishi mumkin (6:16-17 ga qarang). Ahd sandig'i Xudo O'z xalqi orasida ekanligining ramzi edi.

7:19 *Sening bu va'dalaring jamiki insonlarga tegishli bo'lsin...* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *Bu jamiki insoniyat uchun qonundir...*

7:23 *Sen...begona xalqlaru xudolarni quvding* — qadimiy yunoncha tarjimadan (yana

1 Solnomalar 17:21 ga qarang). Ibroniycha matnda *Sen O'z xalqingni Misrdan, xalqlar va ularning xudolari orasidan olib chiqib, butun olamga shuhratingni yoyding. O'z yurtningni deb xalqingning oldida buyuk va ajoyib ishlar ko'rsatding.*

8:1 ...ularni mag'lub qildi, shu tariqa yurtni ularning hukmronligidan ozod etdi — yoki ...ularni mag'lub qildi va *Matex–Ommoh shahrini Filistlardan tortib oldi.*

8:3 *Zo'vo* — bu yurt Damashqdan shimolda joylashgan edi.

8:8 *Tivxat* — ibroniycha matnda bu nomning boshqa varianti *Betax*. Uning *Tivxat* degan shakli 1 Solnomalar 18:8 dan olingan.

8:9 *Xomat* — bu yurt *Zo'vo* yurtidan shimolda joylashgan edi.

8:13 *Tuz vodiysi* — O'lik dengizning janubidagi o'lka.

8:12-13 *Edom*...¹³...*Edom* — ba'zi ibroniy qo'lyozmalaridan, qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalardan (yana 1 Solnomalar 18:11-12 ga qarang). Ibroniycha matnda *Oram*...¹³...*Oram*. Edom yurti O'lik dengizning janubida joylashgan edi.

8:16 *mushovir* — lug'aviy ma'nosi *maslahatchi*. Bu o'rinda *xabarchi*. U shohlik ichidagi va xalq orasidagi xabarni shohga, shohning farmonlarini xalqqa yetkazib turgan.

8:18 *Xaretlik va Palatlik qo'riqchilar* — Dovud yollagan bu muhojir sipohlar shohning shaxsiy qo'riqchilari bo'lib xizmat qilgan.

8:18 *ruhoniy* — yoki *a'yonlar* (1 Solnomalar 8:17 ga qarang).

9:3 ...uning ikkala oyog'i ham mayib... — 4:4 ga qarang.

9:11 ...shoh dasturxonidan... — qadimiy yunoncha tarjimadan (yana shu bobning 13-oyatiga qarang). Ibroniycha matnda ...*mening dasturxonimdan*....

10:1 *Ommon* — bu yurt Iordan daryosining sharq tomonida joylashgan edi.

11:1 *Rabba shahri* — Ommon yurtining poytaxti.

11:2 ...saroy tomiga ko'tarilib... — u zamonlarda uylarning tomi tekis bo'lib, odamlar tomga chiqib dam olishardi.

11:4 ...*tozalanish rasm–rusumlarini endi tugatgan ekan* — ayollar har safar oy ko'rgandan keyin, oxirida qonun–qoidaga binoan tozalanish rasm–rusumlarini ado etishlari talab qilinar edi. Bu o'rinda o'sha odatga ishora qilinyapti (Levilar 15:19-30 ga qarang).

11:21 *Gido'n* — ibroniycha matnda *Yerubbosit*. *Yerubbosit* — *Gido'n*ning yana bir ismi *Yerubbaal*ning bir variantidir (Hakamlar 6:32, 7:1 ga qarang).

12:14 ...*Egamizni mensimaganing uchun*... — yoki ...*Xudoning dushmanlari Undan nafratlanishiga sen sabab bo'lganing uchun*....

12:25 *Yodidayo* — ibroniychadagi ma'nosi *Egamning suygani*.

12:30 *Ommon shohining boshidagi toj* — yoki *Milkomning haykali ustidagi toj*. *Milkom* — Ommon xalqining xudosi *Mo'laxning* yana bir nomi.

12:30 *ikki pud* — ibroniycha matnda *bir talant*, taxminan 34 kiloga to'g'ri keladi.

13:1 *Omno'n* — Dovudning to'ng'ich o'g'li bo'lib, taxt vorisi edi.

13:3 *Shimo* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Shimox* (shu bobning 32–

oyatida ham bor). Uning Shimo degan shakli 1 Solnomalar 2:13 dan olingan.

13:18 *chiroyli gulli libos* — yoki *yengi uzun libos*.

13:19 *...boshiga kul sochib, ustidagi uzun libosini yirtib tashladi* — boshga kul sochish va kiyimlarni yirtish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi.

13:23 *...qo'ylarining junini qirqtirayotgan edi* — qo'ylarning junini qirqish bayram sifatida nishonlanar edi.

13:34 *...g'arb tomondan...* — ibroniycha matndan. Qadimiy yunoncha tarjimada *...Xo'ronayimga boradigan yo'ldan...*

13:37-38 *Talmay* — Absalomning ona tomondan bobosi (3:3 ga qarang).

13:39 *...Absalomni sog'ina boshladi* — yoki *...u o'z lashkari bilan Absalomning orqasidan borishni boshqa istamadi*.

14:2 *Taxuva shahri* — Quddusdan qariyb 16 kilometr janubda joylashgan.

14:26 *besh yuz misqol* — ibroniycha matnda *ikki yuz shaqal*, taxminan 2,3 kiloga to'g'ri keladi.

15:7 *to'rt yil* — qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *qirq yil*.

15:12 *Gilox* — Xevronga yaqin shahar.

15:16 *kanizak* — 5:13 izohiga qarang.

15:18 *Xaretlik va Palatlik hamma qo'riqchilar* — Dovud yollagan bu muhojir sipohlar shohning shaxsiy qo'riqchilari bo'lib xizmat qilgan.

15:18 *Gat shahri* — O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan bu shahar Filistlarning beshta asosiy shahridan biri edi.

15:23 *Qidron soyligi* — Quddusning sharqiy chegarasi hisoblangan.

15:27 *Axir, sen valiysan-ku!* — ibroniycha matndan. Qadimiy yunoncha tarjimada *Menga qara!* Qadimda payg'ambarni *valiy* deb chaqirish keng tarqalgan edi (1 Shohlar 9:9 ga qarang). Bu o'rindagi ibroniycha terminning so'zma-so'z tarjimasi *ko'radigan odam*. Bu o'rinda shoh Dovud, chamasi, g'ayrirasmiy taklif beradigan termindan foydalanyapti: Dovudning rejasi bo'yicha, Zodo'x Quddusga qaytib, unga josus sifatida xizmat qilishi va shaharda nimalar yuz berayotgani to'g'risida uni xabardor qilib turishi kerak edi (shu bobning 28, 35, 36-oyatlariga qarang).

15:30 *Zaytun tog'i* — Quddusdan sharqda, Qidron soyligining narigi tomonidagi tepalik.

15:32 *Orux urug'i* — Benyamin qabilasining bir urug'i.

15:32 *...qayg'udan kiyimlarini yirtgan, boshiga tuproq sochgan edi* — 1:2 izohiga qarang.

16:1 *...hovuch mayiz...* — 6:19 ning ikkinchi izohiga qarang.

16:21 *kanizaklar* — 5:13 izohiga qarang.

16:22 *...otasining kanizaklari oldiga kirdi* — Natan payg'ambar bu voqea to'g'risida bashorat qilgan edi (12:11-12 ga qarang). Absalom bu qilmishi bilan o'zini shoh deb e'lon qilayotgan edi, chunki odatga ko'ra shohning kanizaklari navbatdagi shohning mulki bo'lib o'tardi.

- 17:16** ...*narigi qirg'oqqa o'taversin* — ya'ni Iordan daryosining sharq tomoniga.
- 17:17** ...*Abuatar o'g'li Yo'natan bilan Zodo'x o'g'li Oximas...* — 15:27 ga qarang.
- 17:17** *En-Ro'g'ol bulog'i* — Quddusdan janubi-sharqda, Qidron soyligida joylashgan.
- 17:18** *Boxurim shahri* — Quddusdan qariyb 2 kilometr shimoli-sharqda joylashgan.
- 17:23** ...*o'z shahri...* — Oxitofel Gilox shahridan edi (15:12 ga qarang).
- 17:25** *Ismoil qavmi* — qadimiy yunoncha tarjimaning ba'zi qo'lyozmalaridan (yana 1 Solnomalar 2:17 ga qarang). Ibroniycha matnda *Isroil qavmi*.
- 17:25** *Eter* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Yitro*.
- 17:27-29** *yasmiq doni* — dukkaklilar oilasiga mansub o'simlik doni.
- 18:2** *Gat* — O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan bu shahar Filistlarning beshta asosiy shahridan biri edi.
- 18:11** *o'n kumush tanga* — taxminan 110 grammga to'g'ri keladi.
- 18:12** *ming kumush tanga* — taxminan 11 kiloga to'g'ri keladi.
- 18:18** ...*bitta ham o'g'lim yo'q...* — bir vaqtlar Absalomning uchta o'g'li bo'lgan edi (14:27 ga qarang). Lekin ular yo yoshligida vafot etganlar yoki Absalom Omno'nni o'ldirgani uchun qatl qilinganlar.
- 18:18** *Shoh soyligi* — Qidron soyligining bir qismi bo'lib, Quddus shahridan janubi-sharqda joylashgan. Soylik — ikki adir oralig'idagi pastlik. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi SOYLIK so'ziga qarang.
- 18:18** ...*shu kungacha...* — shu kitob yozilgan vaqtga ishora.
- 18:21** *Habashistonlik bir odam* — ibroniycha matnda *Kushlik bir odam* (shu bobning 22, 23, 31, 32-oyatlarida ham bor). Kush degan joy Misrdan janubda bo'lib, hozirgi Sudan va Efiopiya mamlakatlarining bir qismini o'z ichiga olgan edi.
- 18:24** ...*shahar darvozasi oldida...* — qadimgi paytlarda shahar darvozasi odatda bir inshoot bo'lib, tashqi va ichki darvozalardan iborat edi. Bitta darvoza devorning tashqarisida, ikkinchi darvoza devorning ichkarisida joylashgan edi. Dovud mana shu ikki darvozaning o'rtasida o'tirgan edi.
- 19:5** *kanizaklar* — 5:13 izohiga qarang.
- 19:15** *Gilgal* — bu joy Iordan daryosining g'arbiy qirg'og'idan qariyb 8 kilometr masofada bo'lgan. Shoh Dovud bilan uning lashkari esa daryoning sharq tomonida edilar.
- 19:19** ...*men qilgan gunoh...* — 16:5-14 ga qarang.
- 19:29** *yerlar* — Shoulga qarashli bo'lgan joylar (9:7-9, 16:4 ga qarang).
- 19:39** ...*Iordan daryosini kechib o'tdilar* — ya'ni daryoning g'arb tomoniga o'tdilar.
- 19:40** *Isroil* — 2:9 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 20:1** *Isroil* — 2:9 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 20:3** *kanizak* — 5:13 izohiga qarang.
- 20:3** ...*birortasi bilan birga bo'lmadi* — chunki Absalom otasi Dovudning kanizaklari

oldiga kirgan edi (16:21, 22 ga qarang).

20:7 *Xaretlik va Palatlik qo'riqchilar* — Dovud yollagan bu muhojir sipohlar shohning shaxsiy qo'riqchilari bo'lib xizmat qilgan.

20:8 *Givon* — Quddusdan qariyb 6 kilometr shimoli-g'arbda joylashgan.

20:14 *Ovil-Bayt-Maxo shahri* — Isroil yurtining eng shimoliy chekkasida joylashgan, Dan shahridan uncha uzoq emas.

20:14 *Bixri* — qadimiy yunoncha va lotincha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *Berim*.

20:15 *...shahar devoriga qiyalatib tuproq uydilar...* — qadimgi davrlarda dushmanlar devor bilan o'ralgan shaharga hujum qilayotganlarida, ko'pincha devorga qiyalatib tuproq uyganlar. Shu yo'l bilan ular shaharni himoya qilayotgan xalqqa hujum qilish uchun devorni buzishga yoki oshib o'tishga qulay imkoniyat yaratganlar.

20:24 *Odoniram* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Odoram*.

20:24 *mushovir* — lug'aviy ma'nosi *maslahatchi*. Bu o'rinda *xabarchi*. U shohlik ichidagi va xalq orasidagi xabarni shohga, shohning farmonlarini xalqqa yetkazib turgan.

21:1 *...Egamizdan shu haqda so'ragan edi...* — 2:1 izohiga qarang.

21:2 *Amor xalqlari* — bu o'rinda umumiy nom bo'lib, bu nom ostida Isroil xalqi Kan'on yurtini egallamasdan oldin o'sha yerda yashagan jamiki xalqlar nazarda tutilgan.

21:2 *ont ichishgan edi* — Yoshua 9:3-27 ga qarang.

21:8 *Merav* — ba'zi ibroniy qo'lyozmalaridan, qadimiy yunoncha tarjimaning ba'zi qo'lyozmalaridan va qadimiy suryoniycha tarjimadan. Ibroniycha matnda *Mixal*, ammo 1 Shohlar 18:19 ga ko'ra, Shoulning katta qizi Merav Maxlalik Odriyolga turmushga chiqqan edi. Shoulning qizi Mixal farzand ko'rmagan.

21:9 *arpa o'rimining ilk kunlari* — aprelning oxiri yoki mayning boshi.

21:10 *qanor* — dag'al qoramtir mato bo'lib, echki yoki tuya junidan to'qilgan.

21:10 *...yomg'ir yoqqunga qadar...* — odatda o'sha yerlarda may oyidan sentabrgacha yomg'ir yog'magan.

21:11 *kanizak* — 5:13 izohiga qarang.

21:12 *Giladdagi Yobosh xalqi...u yerdan olib ketishgan edi* — 1 Shohlar 31:8-13 ga qarang.

21:16 *Rafa xalqi* — Isroil xalqidan avval Kan'onda yashagan, gavgasi ulkan, kuchli jangchilari bilan mashhur bo'lgan xalq (Qonunlar 2:10-11, 20-21, 3:11 ga qarang).

21:16 *750 misqol* — ibroniycha matnda *300 shaqal*, taxminan 3,4 kiloga to'g'ri keladi.

21:17 *Abushay* — Dovudning jiyani, Yo'abning akasi.

21:19 *Yovir* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Yaro'ragim*. Uning Yovir degan shakli 2 Shohlar 21:18 dan olingan.

21:19 *Gat* — O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan bu shahar Filistlarning beshta asosiy shahridan biri edi.

21:19 *Go'liyotning ukasi* — 1 Solnomalar 20:5 dan olingan (yana 1 Shohlar 17:4-11, 40-54 ga qarang). Ibroniycha matnda *Go'liyot*.

22:2 qoya — bu obraz baʼzan ibroniy sheʼriyatida koʻchma maʼnoda qoʻllangan boʻlib, Egamizni toqqa oʻxshatadi. Egamizning xalqi oʻz dushmanlaridan qutulish uchun, qochib Egamizda panoh topadi. Bu obraz Egamizning barqarorligini va qoyaday mustahkam ekanligini koʻrsatadi.

22:3 qudratli najotkorim — ibroniycha matndan soʻzma-soʻz tarjimasi *najotimning shoxi* yoki *meni qutqaradigan shox*. Hoʻkizning shoxi kuch-qudrat ramzi edi, chunki hoʻkiz qadimiy Yaqin Sharqdagi eng kuchli hayvonlardan biri edi.

22:6 oʻliklar diyori — ibroniycha matnda *Sheoʻl*. Qadimda Isroil xalqi *Sheoʻlni* yer ostidagi tubsiz chuqurlik, marhumlar boradigan qorongʻi joy deb tushunardi.

22:8 Osmon poydevori — qadimda Isroil xalqining tasavvuriga koʻra, osmon gumbazga oʻxshaydi va yer ostidagi tubsizlikning poydevoriga oʻrnatilgan ulkan ustunlarga tayanadi (yana shu bobning 16-oyatiga va oʻsha oyatning izohiga qarang).

22:11 karub — qanotli samoviy mavjudot. Toʻliqroq maʼlumotga ega boʻlish uchun lugʻatdagi KARUB, KARUBLAR soʻziga qarang.

22:16 Zamin poydevori — qadimda Isroil xalqining tasavvuriga koʻra, yer tep-tekis boʻlib, yer ostida buyuk dengiz bor edi, dengiz tubida oʻrnatilgan ulkan ustunlar yerni ushlab turardi. Bu ustunlar dengiz tubidagi poydevorga tayanardi.

22:17 Bahaybat suvlardan... — *haddan ortiq xavf-xatardan* degan maʼnodagi majoziy tasvir.

23:3 Qoya — 22:2 izohiga qarang.

23:8 Xaxmoʻn...Yoshuvam — ibroniycha matnda bu ismlarning boshqa variantlari *Taxkamon...Yoʻshabashat*. Bu ismlarning Xaxmoʻn va Yoshuvam degan shakllari 1 Solnomalar 11:11 dan olingan.

23:8 “Uch qahramon” — bular eng dongdor jangchilar guruhi edi. Ular mashhur “Oʻttiz qahramon” guruhining maxsus bir qismi boʻlgan.

23:8 U nayzasi bilan sakkiz yuz kishiga hujum qilib, hammasini bir jangda oʻldirgan edi — qadimiy yunoncha tarjimaning baʼzi qoʻlyozmalaridan (yana 1 Solnomalar 11:1 ga qarang). Ibroniycha matnda *U Ezlik Adino boʻlib, bir paytning oʻzida sakkiz yuz kishini oʻldirgan edi*.

23:11 yasmiq — dukkaklilar oilasiga mansub oʻsimlik doni.

23:13 “Oʻttiz qahramon” — mashhurlikda ikkinchi oʻrinda turgan jangchilar guruhi.

23:13 ...oʻsha uchalasi (ular “Oʻttiz qahramon” guruhi tarkibiga kirar edilar)... — ibroniycha matndan soʻzma-soʻz tarjimasi *...oʻttizadan uchtasi....* Baʼzilar, matnda “Uch qahramon” dan boshqa uchta jangchiga ishora qilinadi, deb tushunadilar. Lekin shu bobdagi 17-oyatning ikkinchi qismida berilgan xulosada, 8-17-oyatlarda oʻsha uchta jangchi toʻgʻrisida soʻz ketyapti, degan fikr aytiladi.

23:13 ...Adullam gʻoriga ketdilar — Dovud Shoulning taʼqibidan qochib yurgan paytda bu voqea yuz bergan boʻlishi mumkin (1 Shohlar 22:1-6 ga qarang).

23:13 Rafa vodiysi — Quddusdan bir necha kilometr janubi-gʻarbda joylashgan.

23:18 Oʻttiz — baʼzi ibroniy qoʻlyozmalaridan va qadimiy suryoniycha tarjimadan. Ibroniycha matnda *Uch*. “Uch” va “oʻttiz” soʻzlari ibroniychada deyarli bir xil yoziladi.

Shu bobning 19–oyatida ham bor.

23:20 *Mo‘ablik ikki dovyurak odam — yoki Mo‘abdagi ikkita ulkan sher yoxud Mo‘ablik Oriyolning ikki o‘g‘li.*

23:27 *Sibaxay* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Mavunnay*. Uning Sibaxay degan shakli 1 Solnomalar 11:29 dan olingan.

23:29 *Xaled* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Xalev*. Uning Xaled degan shakli 1 Solnomalar 11:30 dan olingan.

23:30 *Xuray* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Xidoy*. Uning Xuray degan shakli 1 Solnomalar 11:32 dan olingan.

23:32-33 *...Xaror shahridan Shaxey o‘g‘li Yo‘natan... — ibroniycha matnda ...Yo‘natan, Xaror shahridan Shammox... “Xaror shahridan Shaxey o‘g‘li Yo‘natan” degan ibora 1 Solnomalar 11:34 dan olingan. Qadimiy yunoncha tarjimaning ba‘zi qo‘lyozmalarida Xaror shahridan Shammox o‘g‘li Yo‘natan.*

24:13 *uch* — qadimiy yunoncha tarjimadan (yana 1 Solnomalar 21:12 ga qarang). Ibroniycha matnda *yetti*.

24:16 *...Yobus xalqidan bo‘lgan Aravno degan odamning xirmonida... — bu joy qadimgi Quddusning tashqarisidagi tepalikda joylashgan. Keyinroq Sulaymon Ma‘badni shu yerda qurgan (1 Solnomalar 22:1, 2 Solnomalar 3:1 ga qarang).*

24:22 *xo‘ptir* — ostiga uchli tosh yoki temir mahkamlangan og‘ir taxta. Donni boshoqdan ajratib olish uchun o‘rilib xirmonga yoyilgan bug‘doy ustidan xo‘ptir yurgizilardi.

24:24 *ellik kumush tanga* — ibroniycha matnda *ellik shaqal kumush*, taxminan 550 grammga to‘g‘ri keladi.